

שמואל וילנברג, טרבלינקה – המחנה והמרד

שמואל וילנברג, "טרבלינקה – המחנה והמרד", מתוך:
ילקוט מורשת, חוברת ה', אפריל 1966

שמואל וילנברג, טרבלינקה – המחנה והמרד

וילנברג נולד ב-1923 בצ'נסטוחובה (פולין). בשנת 1942 גורש לטרבלינקה. היה בין פעילי המחתרת במחנה והשתתף במרד. לאחר המרידה נמלט פצוע ליערות טרבלינקה ותוך נדודים מצליח להגיע לוורשה. הוא משתתף במרד הפולני ולאחר מכן לוחם בפושצה קמפינובסקה בשורות הפרטיזנים.

עם שחרורה של פולין, מתגייס לצבא ומשרת בו בדרגת סרן עד שנת 1947. בשנת 1950 עלה לישראל.

כאן מובאים קטעים מתוך כתב היד "צללים עם תלאי צהוב" שנכתב בשנת 1945 בלודז', והנמצא

קעת בארכיון "מורשת". הקטעים מתארים את מחנה טרבלינקה, ההכנות למרד והמרד עצמו.

...בעיצומו של הלילה פלחה שריקה חדה את הדממה והקפיצתני ממשכבי. הצריף נתמלא המולה. העצירים קמו חיש-מהר מאצטבותיהם, לבשו את בלויי המחנה והכינו עצמם ליציאה. בחיפזון בלעו פירוורי לחם שנשתיירו להם מליל-אמש וחמקו אל המגרש המחולל באפילה.

התייצבנו בטורים למיפקד. תחילה ספרו אותנו, היהודים. הדו"ח נמסר למפקד הצריף, שבדקו בקפידה ולבסוף הודיע את מספר העצירים הכפופים לו לאיש ס.ס., אחד האכזריים ביותר, ששמו קיווה.

המחנה כולו מחולק היה לבלוקים. עדיין לא התמצאתי מה תכלית החלוקה. אני נקלעתי לבלוק הגובל במגרש ההובלה. לאחר המיפקד פנינו לעבר המטבח וקיבלנו קפה. היה זה נוזל דלוח, חסר-טעם, שבהתאם למצב-רוחם של שליטי המחנה היה פעם פושר ופעם צונן לגמרי.

לאחר "סעודה" זו הסתדרנו בחמישיות וצעדנו לעבר רחבת התחנה. ושוב סידרונו בטורים ומסרו דו"ח לגרמנים. לאחר מכן חולקנו לקבוצות והופנינו לעבודות שונות.

צורפתי למחלקת המיון. עיקר עבודתנו – חיפוש מדוקדק בבגדים שנגזלו מהיהודים אשר הובלו להשמדה. המוני היהודים נתונים היו בסכנה מתמדת, צפויים לגירוש פתאומי, למאסרים והתעללות. לא ייפלא שכל אדם ניסה להציל משהו מרכושו, בהאמינו שהודות לכך יעלה בידו להיחלץ מלוע הגסטאפו או המשטרה. ואכן, כסף, ובעיקר זהב, הצילו לא פעם ממעצר ובמקרים הרעים ביותר – ממות-רעב. היו היהודים תופרים ומטמינים בצווארוניהם ובמקומות-סתר אחרים של בגדיהם מטבעות-זהב, שטרות-כסף, טבעות או יהלומים. פישפשנו בכל בלוי, בדקנו כל תפר וכל תפיחה. שטרות הכסף ואבני החן נמסרו להנהלת המחנה.

כל קבוצת-עובדים נשמרה על ידי מנהל תורן, שדאג לכך שהעבודה תיעשה בקצב מתאים. תורן כזה, או כפי שכונה במחנה "פֹּרְאָרְבֵּיטֶר", היה לרוב חנפן, מין חיה-רעה שזרים לה רגשות-אנוש. אולם אירע גם שתפקיד זה נפל בחלקו של אדם טוב-לב שהיה מגדף אותנו אך ורק בנוכחות הגרמנים. היה האיש משגיח בשבע עיניים בסכנה הממשמת ובאה. משהופיע באופן איש ס.ס. היה משמיע את הסיסמה "כורעים!" ובו-ברגע שינה טעמו כלפינו.

כבר ביום העבודה הראשון תפסתי את משמעות הדבר. לשמע הקריאה "כורעים!" היו הראשים נרכנים ביתר-שאת על העבודה, נדמו הלחישות, נדרכה הערנות. והנה נכנס ובה אל במת החזיון גבר בעל-קומה שתווי פניו רכים כשל נערה. מדיו, התפורים לפי מיטב הגיזרה, מצוחצחים למשעי. מלווה אותו כלב סן-ברנאר ענקי המכונה "בארי". מישהו מטיל לחישה בלתי-נשמעת כמעט שזהו לאלקה – "בובה".

"הבובה" עולה על ערימה גבוהה של בגדים ולבנים יהודיים, קורא אליו את הכלב ופותח במשק מיוחד-במינו. הוא שולף מהנרתיק את אקדחו, מכוונו שעה ארוכה אל האנשים העובדים ויורה. האם הוא פוגע? הדבר תלוי במצב-רוחו.

לעתים מסתיים המחזה בפחד בלבד, אך יש שהקורבן שנפגע בכדור מתמוטט בלא רוח-חיים על ערימת הבגדים וצובעה בזרזיף-דם, ואילו חבריו ממשיכים בשקט בעבודתם. רק זו בלבד שהפחד שונק את גרונם ומשתק את שריריהם. קשה אז לכופף אצבעות ולנשום.

"הבובה" משתעמם חיש-מהר. הוא מסתלק כדי לשעשע עצמו במקום אחר. סר לבתי השימוש ומרחק-מה יורה ליושבים בין רגליהם. לאחר מכן מתקרב בריצה, בודק את תוצאות הירייה ואם החטיא, מחייך ומצווה על קורבנו לחזור לעבודה. כשמפנה האומלל את גבו, משלח "הבובה" ירייה בגולגלתו וממיתו.

עתים משתעשעים האדון והכלב בצוותא. האדון מצליף וחובט והכלב קורע לגזרים. אכן, השניים תואמים להפליא – זוג חיות-טרף צמאות לדם.

בירכתי הכיכר נראה סומקו של צלב אדום המתנוסס על רקע לבן. – מה נמצא שם? – שואל הנני את חברי.

- סלק מעט אשפה – ענני אחד מהם – וסור לשם.

- המוות מסתתר מאחורי הצלב – לחש השני.

אספתי שיירים ופסולת, צררתים בסמרטוט וקרבתי אל גדר התיל. בין החוטים קלועים היו ענפי אורן. מבפנים תלויות היו על הגדר מיני יריעות. משנכנסתי פנימה, נוכחתי לדעת שאלה הן שמיכות אדומות. רגלי ניצבו בריבוע שרוחבו כארבעה מטרים. משלושת עבריו עמדו ספסלים. על אחת הפינות סגר מחסן. קשיש אחד ממושקף, שארשת פניו הנעימים כשל אדם משכיל, שאלני לרצוני. לימים הכרתיו קרוב יותר. היה זה יהודי צ'כי ששמו קורלאנד. במחנה נועד לו תפקיד של קאפו.

- הבאתי אשפה – אמרתי.

- השליכנה בעצמך – אמר – אך השגה שתישרף.

עברתי בפישפש צר ומצאתי עצמי במישטח מרווח שאורכו עשרים עד שלושים מטר ורוחבו חמישה. מאחורי השתרע בור עצום שעומקו כארבעה מטרים. בתחתיתו היבהבה ערימת עצים וגוויות שלא נשרפה עד תומה. אחזתני פלצות ולמשך רגע לא הייתי מסוגל לנוע. הצצתי נכחי כמהופנט. הגוויות השחומות, השרופות-למחצה, השמיעו מיני פצפוצים והתכווצו. ביניהן הבהבו קורות עץ זרויות גופרית. הלהבה קיפצה עליהן, שירבבה לשונות בהירות, כבתה פתאום והעיפה אל-על פקעת עשן זעירה – ושבה וזחלה בשלהבת שאפפה את הגוויות והעצים בחיבוק שטני. פה ושם אפשר היה להבחין בגופי גברים גדולים, שרידים קטנים יותר של נשים וגוויות זעירות של פעוטים. מתוך הבור נדפה צחנה חריפה של חרץ-גופות שחדרה לנחיריים והגירה דמעות. השלכתי את צרור האשפה הרחק ככל האפשר ונפנית כדי להתרחק מהתופת הזו שערכוהו בני אדם עלי אדמות. אותו רגע נכנסו למשטח שני עצירים. הם סחבו אלונקה קלועה מחוטי ברזל, שעליה מוטל היה אדם. מאחוריהם פסע זקיף חמוש רובה. העמידו את המשא בירכתי המשטח, הורידו את האיש מחוסר ההכרה מהאלונקה והשכיבוהו על הארץ. הזקיף כיוון אליו נשקו וירה. הכדור נתקע בראש והאיש השרוע תחתיו הרטיט והדמים מיד. אחזו הצעירים את הגוויה, בכתפיה וברגליה, הניעוה אנה ואנה והשליכוה למרכז המוקד.

נמלטתי מהסיוט כרדוף שדים ומזיקים הצמאים לדמי. משנמצאתי שוב מאחורי הגדר המנומרת בענפים, השגחתי מן הצד בכתובת תמה "לאזארט". הוי, אירוניה וצביעות! הרוצחים, שחששו להתנגדות מצד המיועדים להשמדה, קבעו כתובת זו בחזית, כדי להערים על קורבנותיהם. נאמר להם שייבדקו, שכן קורלאנד הוא רופא וכי לא ייעשה להם שום עוול. ואף על פי כן לא הבינותי את הטרגדיה, שלה הייתי עד לפני שעה קלה. סבור הייתי שהאיש שנורה הוכה עד שאבדה לו הכרתו. אולם חברי לעבודה הסבירו לי שהמדובר בחולה. הוזרקה לו זריקת הרדמה והוא נורה בשנתו. כך נסתיימה עוד טרגדיה אחת. איש במחנה לא התרגש ממנה – וכי מה יועיל לו הצער?

הנה פשט טלפיו – לחש לי שכני – ואינו תופס עוד מקום הדרוש לאחרים. היום, ידידי, הוא; מחר – אני או אתה. עוד ניטגן, ידידי, כנתחי-איל, ואיש לא יטעם אפילו את בשרנו.

ההמתה באמצעות זריקות הייתה נפוצה למדי במחנה. באופן יחסי היה זה רצח הומניטרי למדי. למות תוך שינה וללא עינויי הפחד שבטרם-מיתה הייתה משאלתם של עצירים רבים. לעציר שחלה במחלה אנושה הוזרק רעל או סם הרדמה חריף. הראשון גווע בעצמו, לשני סייעו בכדור לעבור לעולם הבא. אלא שנוהג זה לא היה בבחינת תקן מחייב. לא פעם קרה ששליטי המחנה פרצו פתאום לצריף, הובאו כמה חולים והמיתום בירייה בראש. מן הראוי לציין, שכאשר שהו במחנה שני אנשים קרובים קרבת-משפחה, הרי במקרה מותו של האחד חוסל גם קרובו. אירע שהבן חלה וקיבל

זריקת מוות, ולאחר מכן נורה גם האב, על אף מצב בריאותו התקין. ימי הראשונים בטרבלניקה גדושים היו סיוטים רבים כל כך שגמרתי אומר בלבי להימלט משם ואפילו ידלקו אחרי כל שדי השחת ההיטלראיים.

לאחר ימים אחדים השיג בשבילי חברי באהם עיסוק חדש. צורפתי לקבוצה שעסקה בבינוי המחנה והתחלתי לעבוד בהדרכתו של מהנדס לודז'אי ששהה לאחרונה בגטו ורשה. באותם ימים הגיעו לטרבלניקה שלושה קרונות גדושים חלקי צריפים. פרקנו את הקרונות והתחלנו מצרפים זה לזה את החלקים. באחד הימים הגיעו למקום העבודה כמה מאנשי ס.ס. וביניהם מפקד המחנה, קיווה ו"הבובה". רצה המקרה שאחד הקירות, שלא חוזק כדבעי, נותק פתאום משלד הבניין. מוכי-פלצות ראינו כיצד הוא מתמוטט ונופל הישר על כתפיהם של הגרמנים העומדים בסמוך. למרבה המזל לא נפצע מהם איש, אך העובדה שבגללנו אירע הדבר הזה היה בה, לפי מושגיהם של אנשי ס.ס., משום פשע שיש להענישו בכל חומר הדין. קפאנו תחתנו בלא-זיע, מחכים במתיחות לבאות. הייתי האשם העיקרי, לפי שלא תמכתי כראוי בקיר המתמוטט. לא ייפלא שמותני מלאו חלחלה. אולם קורבן אחד ויחיד לא היה בו כדי לספק את תאוות הנקם של הגרמנים, שעל כן הוטל עונש גם על מנהל העבודה. נצטוונו להתפשט עירומים ולהתייצב ליד הקיר של הצריף הסמוך. סבור הייתי שהגיע הרגע האחרון וכי ירייה בגולגולתי תשים קץ לחיי העלובים. לגודל תמהוננו שמענו שאנשי ס.ס. החלו משיחים ביניהם. היה בכך משום תקווה קלושה. מנסיונו ידענו, שבשעה שפותחים הגרמנים בשיחה, לא כלו כל הקיציין. אפשר, אמנים, לצפות לכמה וכמה הפתעות, אך המכה לא תהא מכת-מוות. בחוץ היה קר, החורף מישמש ובו – ואנו רעדנו בכל איברינו וקפאנו שעה ארוכה ברוח. לבסוף נצטוונו להתלבש והניחנו להתייסר בחוסר בטחון. במיפקד הערב נקראנו מתוך הטורים. העונש שהוטל עלי היו חמישים מלקות ואילו הבנאי הורץ במגרש. המסכן אנוס היה לפי פקודה לרוץ, להשתטח ולהתרומם. בשעת מעשה לא חסכו לו בעיטות וצליפות. לאחר רבע שעה של "שעשוע" זה חזר לטורים. לפי התור נטפלו התליינים אלי. קשרוני לחמור-עץ והנחיתו בי חמישים חבטות חזקות. הכריחוני למנותן. התפתלתי מכאבים, לפי שהיכוני בסביבות הכליות ובחוט השדרה, במקום פצעי הישנים שלא הגלידו במשך חודשים רבים. למחרת חשתי בתוצאות. חומי גבר ועלה במשך היום לארבעים מעלות. מכאוב איום במותני מנע ממני כל תנועה. מן הנמנע היה להעלות אפילו על הדעת יציאה לעבודה. הבינותי שפצעי הישנים לקו שוב בדלקת וכי מצטברת בהם מוגלה. לאחר מכן ערך באהם ניתוח בגופי. הוא פתח באולר פשוט את מוקד המוגלה הפנימי. שטפני הנזול השחור, המצחין. הפצע הגליד אט-אט. אותו יום לא יצאתי לעבודה. באהם מצא בשבילי קרן-זווית בחדר המיון, היסוהו יפה בשמיכות, כיסני, וכך רבוץ הייתי עד הערב. מפעם לפעם נכנסו לצריף גרמנים, הסתובבו בכל הפינות, אך למזלי לא הבחין בי איש. אילו גילו אותי לא הייתי נחלץ עוד מידם. ללא ספק היו מחסלים אותי בכדור.

לאחר מקרה זה חזרתי לעבודה במיון. ושוב פישפשתי בבלויים וחיפשתי את אוצרות היהודים שהוטמנו בהם. יום אחד מצא עציר בין ערימת שמלות את צילום אחותי. הצילום הגיע לידי במקרה. מצדו השני רשומות היו מילות-הקדשה, תאריך ושם המקום, ולפי שהעציר ידע שמוצאי מאופאטוב – הראה לי את הצילום. הכרתיו. איטה עמדה עם בובתה ליד חלון וחייכה בנעימות. הצילום הוקדש לפיה ברגר, שהגיעה במשלוח האחרון לטרבלניקה ונפחה את נפשה ככל חברה-למשלוח.

מדי פעם הגיעו למחנה סיעות חדשות של יהודים אומללים. בואם של המשלוחים לא הטביע בנו כל רושם. רגשותינו נתקהו, כל מעיינינו נתונים היו בעיקר לעניינים פעוטים שיש בהם כדי לשמור על חיינו. ואף על פי כן היו מקרים בודדים שזעזעונו והשאירו מישקע בנפשתינו.

זכור לי שבנובמבר או בדצמבר 1942 בישרתנו צפירת קטן שקרבה ובאה רכבת גדושה נידונים למוות חדשים. המשונה שבדבר היה שלתחנה הוזעקו וכונסו כל קבוצות העובדים. נצטוונו ליטול איתנו שמיכות, כיסויים וסדינים. במשלוח היו כעשרים קרונות. משנפערו הדלתות, נתגלה לעינינו מחזה מחריד. בתוך הקרונות נגדש הפעם מספר גדול מכפי הרגיל של אנשים ערומים. רובם לא היו עוד בחיים. בגופות ניכרו עקבות חבטות ופצעים זבי-דם מכדורי רובים. אחדים מהיהודים שהובאו גילו עדיין סימני-חיים רפים. לא פעם קרה שלטרבלניקה הגיעו משלוחי אנשים שהופשטו קודם לכן מבגדיהם. לאחר שרוקנו את הגטו היו אנשי ס.ס. גוזלים מהיהודים את לבושם ומשלחים אותם לדרך ערומים, אם משום תאוות הגזל ואם משום שהשתוקקו להגביר את עינייהם. במקרים אלה היו הבגדים נארזים בקרון מיוחד ונשלחים אל המחנה. על רקע זה נתגלעו לא פעם מריבות בין הנהלת המחנה ומפקדי הקבוצות שניהלו את פעולת החיסול בגטאות.

המשלוח, שהיכה אותנו בתדהמה, בא משדלץ, המרוחקת חמישים קילומטר מטרבלניקה. הבינונו שהיהודים תפסו את הצפוי להם וגילו התנגדות, שכן לשדלץ הסתננו והגיעו שמועות על הנעשה במחנה טרבלניקה. המגורשים לא היה להם מה לאבד – יתכן שהגיע להתכתשות ואנשי ס.ס. – שראו את הנולד – חיסלו במטר כדורים את המרידה.

התחלנו מרוקנים את הקרונות. את הגופות השכבנו על השמיכות והכיסויים והעברנו ל"לאזרט". בשעת מעשה זרזנו הגרמנים ואילצונו בחבטות להחפז. צריחותיהם העצבניות – "שנלר, שנלר!" (יותר מהר, יותר מהר!) – הדהדו באוזנינו כל אותו יום. וב"לאזרט" נתעצם התופת עוד יותר מאשר כרגיל. הגרמנים התרוצצו כאחוזי-טירוף, המיתו את האנשים שגילו סימני החיים, ציוונו לסדר את הגוויות בערימות גבוהות במרכז הבור, הכריחונו לדרוך על הנרצחים ולא חסכו מכות פרגול בשעה שסרבנו לחלל את המתים. התרוצצו, כשלונו ונפלנו אפיים מרוב חיפזון ומכובד המשא. הפיקחים שבינינו החלו נוטלים מהקרונות גוויות ילדים וכך החליפו כוח, בסוהבם משא קל יותר. העבודה נתמשכה יום תמים. העברנו בסך הכול כששת אלפים גוויות.

***

ימים אחדים לאחר בואי לטרבלינקה חושמלה הנהלת המחנה על ידי הידיעה על ביקורו הצפוי של היינריך הימלר – לא ידענו פרטים – מתי הופיע האיש ואימתי עזב את המחנה שלנו. ואף על פי כן נתקלנו בו פנים אל פנים. באחד הערבים הוצבנו כתום העבודה במגרש ההובלה. שמנו לב לעובדה שהגרמנים היו באותו יום מעוצבנים ביותר, אך למרות הכול פחות אכזריים מכפי הרגיל. הם התרוצצו במחנה כשחקני תיאטרון-בובות, בייחודם תשומת לב לפרטים בלתי-חשובים. עצבנותם הדביקה אותנו. לא ידענו מה עומד להתרחש. עומדים היינו במגרש, מצפים לבאות, מוכנים לכל פורענות, אך לעת עתה לא נתרשש שום דבר. ברגע מסוים הפסיעה ונכנסה למגרש קבוצת קצינים ואזרחים אחדים. מוקפים היו על ידי מפקד המחנה ופקודיו – אנשי ס.ס. משעמדו במרכז, צרח קיווה בקול רם:

- אכטונג! גנצר לאגר! (הקשב! המחנה כולו!)

זקפנו את הגב הכפוף מחמת עבודת הפרך ותקענו מבט בבאים. מתוך הקבוצה יצא קצין אחד בעל בשר, מעוטר עיטורי כבוד רבים, קומתו ממוצעת והוא ממושקף. הקצין השמיע באוזנינו נאום, שבו שימש בערבוביה שקרים גסים, מליצות שדופות ודברי בוז וצביעות. מכל מקום נודעו לנו דברים מעניינים ביותר, אלא שבכל תחומי המחנה לא נמצא אף לא יהודי נורמלי אחד, שנתפתה להאמין באותם כזבים. הימלר – שכן הוא היה הנואם – השתדל לשכנע אותנו שלאחר השלמת כל המחנות יארגנו הגרמנים מחוז אוטונומי יהודי, שנוכה אז בחופש וכי נתברך בחלקנו. אין אנו מפסידים מאום בשעותנו במחנה, שכן כל האוצרות הנלקחים אצל היהודים, מועברים למחנות אחרים וישמשו למטרות יהודיות. הנואם זרזנו לעבודה מאומצת והבטיח שלאחר שנלמד למלא כראוי את תפקידינו, ניכלל בתוך הצבא הגרמני, שבו נהווה פלוגות סדר ("אורדונגסדינסט"). הוא הכביר סיפורי בדים ואנו הקשבנו להם בדממה, ובלבנו פנימה רתחנו שהגרמנים חושבים אותנו לתמימים וטיפשים כל כך. אך לא פצינו פה. שהרי מה נותר לו לאדם שחרותו וחיינו נתונים לחסדו של קנה הרובה?

לסיום הטקס המוזר הזה נצטוונו לשיר. אזכור, כיצד הנעים כל המחנה את השיר הנאה שלימים שנאוהו כל העצירים: "הוי בן-הרים, כלום לא תצטער?" הגרמנים היו מתרגשים בשומעם את שירי-פולין הגדושים געגועים, ולמרות העובדה שהם בוז לכל דבר שהוא פולני – קרה לעתים, שבהקשיבם למזמור-אהבה, היו פולטים בהתפעלות: "דאס וואר זהר שהן" (זה היה יפה מאד). באותו ערב לא-רגיל חולקה רביעיית-רום לכל עציר.

לאחר הביקור הוחל בטרבלינקה בפתיחת הקברים הישנים של המתים שלא נשרפו בשעתם. הגוויות הועברו למוקד. הגרמנים ניסו לטשטש את עקבות הרצח, אך לשוא. מפעם לפעם הגיעו משלוחים חדשים של יהודים. הם באו מטרייזנשטאדט, מערים שונות בפולין ומתוך גרמניה.

לילה אחד נקראו מתוך הצריף הלגר-אלטסטה (זקן המחנה. הגרמנים היו ממנים אותו מבין העצירים) המהנדס גאלבסקי, וקאפו אחדים. גאלבסקי מילא את התפקיד מאז בואו למחנה. הוא היה מחלק את העבודה ומשגיח שהכל יבצעו כיאות. הוא היה הממונה הישיר על הקאפו שלנו ועל מנהלי העבודה. המהנדס גאלבסקי היה אדם הגון והצטיין באינטליגנציה יוצאת מהכלל. הוא השתדל שלא להזיק לאיש, אך בעת ובעונה אחת נזוהר לנפשו ולא נתן ידו לכל פעולה מחתרית. וכאן המקום להעיר, שהמחותרת אורגנה בטרבלינקה מאז ראשית ימיו של המחנה. גאלבסקי לא יכול היה שלא לדעת על קיומה. רבות היו ההשערות שלנו על שום מה נקראו בלילה אחדים מאנשינו. חששנו שמא נגזר דינם לחיסול. אך על איזה עוון?

אותו לילה הביא לנו הפתעות נוספות. לפתע-פתאום שמענו צפירת קטר. אין זאת והגיע משלוח חדש. אך המוזר היה שבא בשעות הלילה. מעולם לא קרה כדבר הזה. לאחר שעה קלה הגיעתנו זעקת-אדם, קריאה נואשת לעזרה. מישוהו גידף בגסות... ואז הרעימה ירייה, אחת ושנייה ושלישית... בחוץ נתערבבו הצריחות בקול-ריצה. מישוהו החל מידפק בחוזקה בצריף שלנו. הדפיקה באה במפגיע, ניכר היה בה ייאוש ופחד שבטרם-מוות. הדלת לא עמדה בלחצם של

כמה אנשים חזקים, היא נפערה בחבטה עזה. בתוך הצריף עמדה עלטה – לא הבחנו מי הם האנשים שפרצו פנימה. חשתי שמישהו עולה ושוכב לידי. לא שאלתי מאום, כל עצמותי רחפו מחמת התרגשות ופחד.

בחוץ לא פסקה האש. יריות בודדות, טרטור מיקלע, גניחות פצועים, זעקות נרדפים, קריאות זקיפים – כל אלה הילכו עלינו אימים והטילונו לתוך מתיחות איומה. ופתאום פרץ לצריף אחד מהקאפו האכזריים ביותר – לפני המלחמה עסק בסחר נשים – ובהינף פרגול ציווה עלינו להסגיר תיכף ומיד את האנשים שמצאו בינינו מקלט. כדי לזרז את העצירים, הצליף על אחדים מהשוכבים וכך פגע גם בי. הרצועה ניחתה בפני, בהתוותה בהם פס סגול. פצחתי ביללה, אך הגרוע מהכאב הייתה חרדתי שלמחרת היום אפול בידי אנשי ס.ס., שהרי כל שהיפנה תשומת לבם צפוי היה למוות. לבסוף נלכדו בצריף כעשרים יהודים זרים. הם נסחבו החוצה ונורו. בשעת ההתכתשות עם האומללים נדקר אחד מאנשינו בפגיון בידו. משנודע הדבר ל"בובה", הופיע בצריף שלנו וטיפל בפצוע במסירות שעוררה בנו פליאה.

בבוקר נודע לנו, כי בלילה הגיע משלוח יהודים מגרודנו. משהוצאו מן הקרונות, תפסו האנשים את המתרחש. סומק התבערה, גדרות התיל, מגדלי השמירה – כל שאפשר היה לראות בתוך העלטה שהוארה בלהבות – עורר בהם מרי. נצטוו להתפשט – והסתערו בסכינים על אנשי

ה-ס.ס. הקרב נתלקח בכל עוזו. היהודים התגוננו בכוח הייאוש. באין נשק בידם התקיפו את הגרמנים בבקוקים. המשלוח כלל כאלפיים איש, ביניהם ילדים רבים ונשים. לא כולם נטלו חלק במאבק. חלק מהמגורשים נשאו כפיים בתפילה. לא היה כל ספק שהמרידה תסתיים במפלתם של האומללים. המיקלעים קצרו בהם קציר-דמים וכולם קרסו במגרש. בין הגרמנים נפצעו שלושה אנשי ס.ס. פצועים אנושים. הם הועברו לבית החולים הסמוך. משיצאנו בבוקר מתוך הצריפים, נתגלה לעינינו מחזה-אימים. המגרש זרוע היה גוויות יהודים זבות דם. במשך הלילה חיתלן השלג הרך במעטה צחור מצחור.

כל יום שבילינו בשבי הביא לנו אירועי-אימים חדשים, כל יום נפתח בבלהות. שאלנו את עצמנו: מי יפול היום בקרב הנורא הבלתי-שווה? אולם אנשים היינו להסוות את ייאושנו התהומי ואת סבלנו הזווע בחיוכים, בקומה זקופה בשעת הצעידות ובהנעמת שירים מיוחדים. הימנון המחנה שלנו – "פסטר שריט אונד טריט" (מדרך ומצעד איתן) – היה הכזב הבוטה נוכח הלך הנפש שהשתרר עלינו. חיברו, בפקודתו של "הבובה", יהודי מצ'כיה. כזב דומה היו מכתבינו אשר שיגרנו לעולם הגדול ואשר בהם, לפי צו מיוחד של תליינינו, בישרנו לקרובים וידידים ששפר חלקנו, שאין אנו חסרים מאום, שאנו בריאים ושמחים. המכתבים הגיעו לארצות שונות הכבושות בידי הצבא הגרמני, והבשורות שלנו פשטו בין המוני יהודים. הן נהפכו לאמצעי הרגעה לגבי אלה שקלטו שמועות מסוימות על אודות המחנות הגרמניים. לאחר הפצת הבשורות, לא נתקל חיסול היהודים בארצות ההן בקשיים מיוחדים. המגורשים לא העלו על דעתם שחיייהם נתונים בסכנה, הם תיארו לעצמם שיתון להם לבלות את תקופת המלחמה בנוחיות יחסית ובחוסר דאגה. שעל כן נוטלים היו לדרך חפצי ערך יקרים ביותר. לא פעם בילו את נסיעתם מרעישים ושמחים. בהגיעם למקום היה המיפנה פתאומי וחד כל כך, שרובם, משותקי-הפתעה, הלכו ללא כל התנגדות למוקד. טרגי במיוחד היה גורל הילדים שעד לרגע האחרון לא ידעו את הצפוי להם. ההפרדה הפתאומית בין המשפחות וזעקותיהם של המבוגרים, עוררו בהם בכי, שלאמיתו של דבר היה אינסטינקטיבי יותר מאשר מודע.

ימים אחדים לאחר ביקורו של הימלר אירע במחנה מקרה שזעזעני מאד, לפי שקורבנו היה חברי לספסל הלימודים, יליד צ'נטסווחובה, בשם לאנגר. הוא היה בנו של סוחר אמיד, ושהה בטרבלינקה מזה שבועות אחדים. ומעשה שהיה כך היה: בשעת מיון הבגדים הבחין איש

ה-ס.ס. מיטטה בקבוצת עצירים שטופים בשיחה. למראהו נפוצו כולם בבהלה, בהותירם במקום את לאנגר, שהיה בלתי-מנוסה בנוהגי המחנה. מיטטה ערך חיפוש בבגדיו ומצא מטבעות זהב אחדים. לאנגר הוכה באכזריות ונחקר. מציאת כסף או זהב נתפרשה על ידי שליטי המחנה פירוש מיוחד במינו. גלוי וידוע היה לגרמנים שבשטח המחנה אין העצירים זקוקים לכסף, זהב או אבני-חן. הגונב אותם מטפח כנראה תוכניות בריחה. מסתבר שלאנגר רוצה לברוח, ולפי ששוחח עם חבריו – יש לגלות את השותפים. הגרמנים חבטו בו באכזריות בתובעם להסגיר את האשמים. אך לאנגר שתק בגבורה. לאחר המיפקד תלווהו כשראשו למטה על גרדום שהוכן במיוחד לתכלית זו. אולם גם אז לא נשברה רוחו של לאנגר, וכיוון שברי היה לו שדינו נגזר ונחתם, הלעיג על תלייניו וקרא את העצירים למרידה כללית. ראו הגרמנים שהוא מסית אותנו – וחמתם גברה שבעתיים. לבסוף נוכחו לדעת שלא יוציאו מפיו הגה שיש בו כדי להחשיד מישהו מבין חבריו, ושילחו בראשו כדור ששם קץ ליסוריו.

היינו מברכים את הלילה ואת השעות המעטות של שקט יחסי שהועדו לשינה. השינה הניחה לנו לשכוח את חיי המחנה הקשים, הקהתה את סבלנו ולעתים העבירתנו לעולם-חלומות שכולו אשליה. אך לרוב הציקונו סיוטים שהיו כעין בבואת המראות שקלטנו במשך היום. כיוון שנתייסרנו בחולי ונחלשנו מרעב ומפרך, הגינו בשנתנו מיני הגיגים מזוירים, יוצאי דופן, והללו נצטרפו להזיות שהשתלטו על תת ההכרה שלנו בסיוטים ובחלומות-זוועה. עתים פלחה

את דממת הלילה גניחת-אדם או זעקת-בעתה, עתים עלה שיעול עמום של שחפן או נחירה צורמנית. פה ושם הקיץ מישהו, פלט קללה עסיסית, הנחית אגרופו בשכנו המרעיש ושקע שוב בשינה שהייתה מעין נימנום טרוף. אך היו גם לילות ללא שינה, גדושי עבודה, חבטות וריצות בלתי-פוסקות. זכור לי הלילה, בו העירו אותנו בשריקות וצליפות. הריצו אותנו כאילו נפלה דליקה במחנה. גירשונו למגרש וציוו להסתדר בטורים. פלצות אחזתנו, סבורים היינו שהגיעה שעתנו האחרונה. אלא שהתליינים זממו משהו אחר. בשעת ערב מאוחרת הוסעו למסילה צדדית כמה עשרות קרונות המיועדים להטענתם של צרורות הבגדים אשר נשתיירו אחרי היהודים המומתים. את הבגדים והלבנים היינו ממיינים לראויים-לשימוש ולסמרטוטים שהועדו לבתי-חרושת. בלבושים הראויים-לשימוש נצטוונו לפרום ולהוריד כל פריט שעלול היה לרמז על מוצאם היהודי. הללו חולקו כנראה או נמכרו בתוך גרמניה. הסמרטוטים נארזו בגלילים גדולים וקטנים והושארו בחוץ. לימים נערמו בערימות עצומות. היו שם אלפי גלילים. בין הערימות נתמשכו סמטאות צרות ורחובות מרווחים. בגשם ובשלג היו הגלילים סופגים רטיבות ומשקלם גדל במידה ניכרת. אל הגלילים האלה הריצונו הזקיפים. פתחנו בעבודה שלעולם לא אשכחנה. כל אחד אחז בגליל בן שבעים קילו ובערך ונשאו בריצה אל הקרון. לאחר מכן חזר בקצב גדול עוד יותר ועמס מחדש את המשא. הזקיפים נתייצבו בשני טורים בין הרכבת ומגרש הגלילים וזרזונו בחבטות. כל עוד רצנו עם המשא אל הקרונות יכולנו להסתיר את פנינו מהמכות, אך משחזרנו בידיים ריקות גדלה הסכנה כפליים, כי רק בידינו בלבד ניתן לנו לגונן על הראש. חשתי שכוחותי אוזלים והנה ניצנץ במוחי רעיון. אצתי אל הצריף, נטלתי נרות וחילקתיים בין כמה אנשים שיאירו את הדרך לעומסי הגלילים. אנשי ה-ס.ס. לא מיחו בידי. סבורים היו שאנו מארגנים את העבודה כדי לסיימה מהר ככל האפשר. ואנו בינתיים זכינו בסיכוי של החלפת כוח. לאחר שעה קלה תפסו הסבלים את מקום המאירים את הדרך, ומשנפשו קמעה, חזרו וסחבו. במשך שעות מעטות העמסנו שישים קרונות. הטענתה של רכבת המשא היה בה כדי לסייע לתוכנית בריחה. נשתלט עלי הרצון להמק באין-רואים לתוך אחד הקרונות, להתחפר בתוך הסמרטוטים ולאחר שהרכבת תתרחק מהמחנה – לחרוג ממקום-סתרי ולהימלט על נפשי – אל החופש. התחלתי מתמרן דרכי, מנסה לעלות עם הגליל לתוך הקרון ולא לרדת עוד. אך הגורל לא נטה לי חסד. הזקיפים בלשו אחרי בשבע עיניים. כל פעם שעליתי לקרון, עקב אחרי מישהו בחשד. לבסוף הפציע השחר ונתבהר מסביב והאור שם לאל כל אפשרות של בריחה. משחזרנו לצריף, נתברר שחסרים עשרה אנשים. הבחין בכך מיד הממונה על הבלוק, אך כיוון שהיה יהודי, לא דיווח לאיש. בשעת המיפקד והספירה תימרנו בזריזות כזו שאנשי ס.ס. לא השגיחו בחסר. אותו יום הגיע משלוח חדש ואנו הצלחנו לצרף ממנו חמישה עשר איש אל הצריף. וכך, לא זו בלבד שמילאנו את החסר, אלא אף זכינו בעודף. האם הצליחו הבורחים להימלט מתוך הקרונות? האמנם זכו בחופש המיוחל? לא אדע זאת. על כל פנים למחנה לא חזרו עוד.

***

עצירי מחנה טרבלינקה התחלקו לקבוצות שונות שהתגוררו בצריפים נבדלים. כל קבוצה כונתה בשם שהגדיר את עבודת חבריה. הקבוצה הטובה ביותר הייתה זו של "יהודי החצר" ("הופידון"), שבה היה מספר היהודים שניספו מועט ביותר. היא כללה בעיקר בעלי מלאכה: סנדלרים, חייטים, פחחים, רצענים וכו'. חלקם לא עבדו במקצועם, אלא שירתו את הגרמנים. היו אלה מעין חדרנים, הנתונים למרות אדוניהם שאותם היו משמשים. יתרה מכך אך ורק בשביל הגרמנים תושבי המחנה. הסנדלרים ייצרו נעליים, החייטים תפרו מדים, הרצענים התקינו מיני שוטים ופרגולים. בשטח המחנה נוצרה עגה מיוחדת, שבה נשתזרו מלים גרמניות רבות וכן כינויים מיוחדים-במינם שנוצרו במקום. איש לא טרח לתרגם לפולנית מלים כגון לאגר, ואכמאן, קאפו, הופידון... הן שובצו במשפטים פולניים והכול ידעו יפה כמה מדובר. קבוצה שנייה היוו עובדי הקומנדו, בה חולקו העצירים לפי צבעי הסרטים התפורים על השרוול. היו אדומים וכחולים. אלה הקבילו את פני המשלוחים, ואלה השגיחו על היהודים שהגיעו שיתפשטו לפי הצו. קבוצה אחרת היוו עובדי "באוקומנדו" – שעסקו בבינוי המחנה. אלה עמדו בקשר הדוק עם קבוצת "שטרסציהר" – שסללו כבישים פנימיים במחנה. והיו עוד קבוצות של חוטבי עצים ("הולצהקר"), שמבוקר עד ערב ניסרו וחטבו עצים לצורכי המטבח והמשרפה; ממיני בקבוקים ("פלאשנסורטירר"); וזהבים ("גולדדיון") שהועסקו במיון חפצי ערך, ולבסוף קבוצה שכונתה "קומנדו-טרונג" שעבדה בהסוואת המחנה.

בשבועות הראשונים של שהותי בטרבלינקה היה המחנה גדוש עצירים. מספרם הגיע לאלפיים נפש. מספרים מדויקים לא היו בנמצא, לפי שטרבלינקה הייתה בעיקרה מחנה השמדה ("פרניכטונגסלאגר"), שתכליתו לא רק חיסולם של המשלוחים המגיעים אלא גם של העובדים, שאפשר היה, לאחר בואו של משלוח טרי, להחליפם בחדשים. בתקופת החורף 1942/43 ירד מספר העצירים לתשע מאות נפש ולאחר הבאתם, בינואר 1943, של יהודי ורשה, גדלה האוכלוסייה במאה נפש והגיעה לאלף נפשות. בתחילת אוגוסט של אותה שנה היה מספר האסירים פחות משש מאות.

בימי שהותי היה מפקד המחנה אוסטרי בשם שטאנגל. מוקף היה סיעת משרתים סדיסטים ואכזריים. ביניהם הכבידו עלינו אכפם קיווה ו"הבובה". בכינוי "הבובה" זכה אחד ששמו קורט פראנץ ומצאו מטורניגיה. כן זכור לי האונטרשארפיהרר מיטטה פראנץ, שכונה על ידנו "מלאך המוות". נתיראו מפניו אפילו הגרמנים, לפי שהיה איש-סודה של הגסטאפו, ואפשר היה לצפות ממנו לרע ביותר. מיטטה היה דל-בשר, רגליו ארוכות וגוו קצר. היה מפסיע זקוף ונוקשה כעל קביים. מפקדה של קבוצת "קומנדו-טארנונג" היה ננס מגעיל, שקומתו לא עלתה על מטר ושלושים. שמו היה סידוב ועד להשתלטותו של היטלר היה מחוסר עבודה. משהגיעו הפאשיסטים ההיטלראים לשלטון, חלה עליה במעמדו: הוא הגיש משקה במרתפי הבירה הגרמניים. במחנה היה אדם בעל מנטליות כזו, שמוחו מנוון לגמרי, מפיל פחדו על כל אדם משכיל. זכור לי גם "צוגוואכמאן" רוגוזה. שמו בלבד העיד עליו שמוצאו אינו תואם את תורתיהם הגזעיות של הנאצים. רוגוזה, כבוגד טיפוס, השתדל בכל מעשיו לרכוש את אהדתם של הממונים עליו, שעל כן התעלל בלא רחמים בעצירים וחנק בקרבו כל גילויי רגש ואנושיות. נוח באופן יחסי היה אונטרשארפיהרר סוכומיל – מפקד ה"גולדיודן". סוכומיל היה טיפוס של קרתן גרמני. דייקן, מחמיר במילוי תפקידו, מלא מרץ, ויחד עם זה אנושי למדי לגבי האומללים. הוא ידע מעט מלים באידיש ולא פעם הזהירנו בקול עמום: "לאלקה גייט", "קיווה גייט" ("הבובה" הולכת, קיווה הולך). כן שלט בשפה הצ'כית. אונטרשארפיהרר טספ היה כנראה סנדלר במקצועו. הוא שימש בתפקיד משגיח על מיון הנעליים. היה מהלך במחנה ומזרו לעבודה את הנקרים בדרכו בשוט גדול אשר בידו.

הועברתי ממחלקת המיון לקבוצת "קומנדו-טארנונג". העבודה בהסוואת המחנה לא הייתה קשה ביותר, שעל כן השתדלתי להשיגה בכל האמצעים שעמדו לרשותי. משנדדע לי שסידוב זקוק לאנשים חזקים ובריאים, הופעתי בפני אנשי ה-ס.ס. והתנדבתי לעבוד בקבוצת המסוויים. בחן אותי כבחון איכר סוס הועמד למכירה והודיעני שאני מתאים מתפקידנו היה להסוות את המחנה באופן כזה, שמבחוץ לא יוכלו להבחין במתרחש מאחורי גדרותיו. לשם כך יוצאים היינו ליער הסמוך, מטפסים על אורנים גבוהים וכורתים זמורות. בשוכנו למחנה היינו קולעים אותן בין חוטי הגדרות.

הגיע חודש דצמבר והמשלוחים פסקו לבוא. העבודה במחנה עמדה להסתיים ולבנו נצטב בחששות. שהרי במחנות הגרמניים לא היה מקום להולכי-בטל. באין אפשרות להעבידם – היו מחסלים אוכלי-הינם. כאלה היו ההוראות. הסכנו עם גורלנו וזימנו עצמנו להכחדה. אך בסופו של דבר הופתענו. מהלך המאורעות אחר היה מכפי שחזינו מראש.

בגלל הפסקת המשלוחים נשתרר במחנה מחסור ולאחר מכן רעב שהחריף והלך. מיום ליום צומצמה מנת מזוננו העלובה. האוכל הוגש רק פעם אחת ביממה, וזאת בערב. כל איש קיבל שישה בולבוסין מבושלים בקליפותיהם. נוסף לכך חילקו לנו פרוסת לחם בת שלושים גרם, שהועדה לסעודת בוקר ואסור היה לנגוע בה בטרם שחרית. משרבצנו בלילה על האצטבה היו מעינו מהמים במידה כזו, שהמחשבה על פרוסת הלחם לא נתנה מנוח – עד שפרסנו את פת הקיבר, שטעמה כחומר, ומצצנוה כבהמה עלובה. היו גם כאלה שזללו הכול. את רעבונם לא השביעו, לעומת זאת צפויים היו בבוקר לייסורים קשים ביותר. התעוררות בלתי רגילה פקדה את העצירים שעה שהובא לעתים למחנה פגר של סוס. במקרים כאלה היינו זוכים לנתח זעיר של בשר.

על אף הגדרות, חוטי התיל, המשמרות, התקנות החמורות והביקורת הבלתי פוסקת, פרח במחנה מסחר במצרכי מזון וכן שגשגה הספסרות. כמעט לכל אדם במחנה היה כסף. השגנוהו בדרכים שונות. לרוב היה מוצאו מבגדי היהודים שנרצחו. הודות לכסף הגיעו אלינו מצרכים מבחוץ. הם הוברחו פנימה בידי עצירים שעבדו מעבר לתחום המחנה, וביניהם פלוגת ההסוואה שאליה השתייכתי. בשהותנו ביער היינו נתקלים בתושבי הסביבה. הם באו במגמה לקשור קשרי מסחר. המתווכים היו לרוב השומרים שלנו הלהוטים אחרי רווח נוסף. לעתים קרובות עלה בידנו לשחד איש ס.ס. או ואכמאן אוקראיני. בשעת הפסקה קלה בעבודה היה איש ה-ס.ס. פורש הצידה, כביכול לשיחה עם נערות, והאוקראיני נטל את הכסף, בא במגע עם הסוחר וחזר עם הצרור. היינו מחלקים את המזון שווה בשווה. ואילו בתחום המחנה עסקו במסחר בלילות בלבד. משנרדמו העצירים היו אחדים חומקים בחשאי לבית השימוש ומחכים לאוקראיני. לבסוף הופיעה בחשכה צללית שחורה וקול חרישי שאל אם הכסף הוכן. הושט לו שטר בן מאה דולר או מטבע זהב בן עשרים דולר ותמורתם נתקבל צרור. מצויים היו בו כיכר לחם, קילו נקניק ומחצית הליטר יי"ש. לא פעם הזמנו תפוזים לחולים או פרי אחר. אירע שהובאו לנו מצרכים אחרים, כגון חלב, שומן, סוכר ועוד. היו מקרים שעצירים נתפסו בשעת קבלת הבילות, ואז נגוזו בבת אחת תקוות החרות והחיים, שכן כל ניסיון של השגת מזון או קשירת קשרים הוענשו במוות. לא פעם ניסו אנשי ס.ס. להפיל בפה את החשודים – שעל כן נדרשה זהירות רבה שלא להיתפס. ואף על פי כן, על אף סכנות המוות שריחפו סביבנו בטרבלניקה, לא הוחנק המסחר. ככל שגדל הרעב כן הירבו לסחור. תמורת עשר סיגריות אפשר היה לקבל פרוסת לחם ומחירה של מנת לחם היה חמישה רובלים זהב. מחצית הליטר יי"ש עלתה מאה דולר. את היי"ש שתינו רק בערבים, לאחר שעלינו על האצטבות ולא היה אכפת לנו שאנו הורסים עוד יותר את בריאותנו. הודות ליי"ש נקלענו למצב של התעוררות, שבו לבשה אפרוריות חיינו גוונים בהירים, הוא עורר בנו מחשבות מעודדות והרחיק את אימת הסכנה. בהשפעת הכוהל גברה האופטימיות שלנו, את גופנו שטף גל חמימות, שנתנו הייתה עמוקה ושלווה יותר. מדי בוקר, בלכתנו לעבודה ובעוברנו ליד צריפי הגרמנים

והאוקראינים, עטים היינו על פחי האשפה. עתים מצאנו בהם שאריות מזון, שיירי לחם, עצמות מכורסמות למחצה, תפוחי אדמה... פעם אחת מצא אלפרד באהם בקבוק שמנת. כנראה שהושלך לפח כי היה קשה לשפוך את השמנת הסמיכה מתוך הבקבוק. אותו יום הייתה לו לבאהם סעודת מלכים.

נוסף לעינויי הרעב התייסרנו במחסור במים. בשטח המחנה נמצאה אז רק באר אחת ויחידה. מובן, שלא היה בה כדי למלא את מחסורנו. לעתים קרובות חסרו בה מים אפילו לצרכי המטבח. באין מים מן הנמנע היה לשמור על תנאים סניטאריים כלשהם, שעל כן הציקו לנו מחלות, כינים ולכלוך. הרחצה הייתה בגדר של חלום. עד לסתיו מאוחר ניתן לנו לרחוץ את גופינו המזוהמים באגם הסמוך. מאותו אגם שאבנו לא פעם מי שתייה. איש לא שם לב לזיהום. משנפתחו הצריפים בבוקר – עטו הכול על הבאר, שנהפכה לבמת חזיון של קטטות והתכתשות. כל אחד נדחק כדי לגמוע מהר ככל האפשר כמה גמיעות. בגלל הדוחק היה הנוזל היקר נשפך ונספג באדמה. ואז השליטו הגרמנים סדר באמצעי היחיד הידוע להם – הם ירו בפקעת האנשים והאש שנפתחה שברה מיד את הצבא והשכינה שלום בין הניצים. כמובן שניטל החשק להתרחץ ואפילו לשטוף את הפנים. פעם אחת נתפס במגרש היהודי רייזמן – שלימים שימש עד במשפט נירנברג – בשעה שנשא עמו כד מים. איתרע מזלו ונתקל דווקא בקיווה. תחילה ציווה עליו הגרמני לשפוך את המים, ואז החל דש את בשרו בפרגול. הוא חבט בלא הבחנה בכוח כזה, שבטוחים היינו כי רייזמן יכרע תחתיו ולא יקום עוד. לאחר מכן העברנוהו לצריף וטיפלנו בו במשך שבועות אחדים. לימים הוחלט לכרות באר נוספת. העצירים עבדו בכרייה ברצון רב בודעם שהבאר תביא הקלה לכולם. הגרמנים העריכו זאת והניחו את הכורים לנפשם.

הרעב, המחסור במים והזוהמה חוללו במחנה מגיפה של טיפוס בהרות. המחלה הקיפה כמעט את כל המחנה. העצירים השתדלו להישאר בצריף עד לנשימתם האחרונה, בודעם כי המעבר לרוויר (מדור החולים) כמוהו כמוות. הגרמנים ירו בכל אדם שנתגלו אצלו סימני המחלה. מוכי-חולי, בברכיים פקות, יצאו העצירים לעבודה, קדחו בחום, התחננו לעזרה ולמחסה אצל חבריהם, אך מוקדם או מאוחר אזלו כוחותיהם ופסה כל תקווה להצילם. חיי החולים תלויים היו במידה רבה ברופאים שעבדו ברוויר. מן הראוי לציין שרמתם המוסרית הייתה ירודה ביותר. איני זוכר את שמותיהם. בדרך כלל הועסקו ברוויר שני רופאים ורופאת שיניים אחת. הללו מילאו יותר תפקיד של מרעילים מאשר שומרי בריאות. מלבדם מצוי היה במחנה דוקטור חורונו'יצקי – אדם אמיץ וישר, אך הוא טיפל בגרמנים בלבד. נוסף לקבוצה זו מצויים היו בצריפים אלו רופאים, שהעלימו את מקצועם, והם שסייעו לנו מאד: טיפלו בחולים שהסתרנו, הכינו עבורם תרופות והשיאו להם עצות מועילות. אלא שתפקידם הגובל על ידי המחסור בתרופות, מזרקים ושאר אביזרים. מדי יום ביומו הייתה מחלת הטיפוס גובה אצלנו מס נורא – האצטבות התרוקנו והלכו.

אותו חורף נמלטו מטרבלינקה ארבעה עצירים. הבריחה אורגנה ללא הכנות מיוחדות. נוהג היה במחנה שדלתות הצריפים נפתחו לפני השכמה, כדי לאפשר לעצירים עשיית צרכיהם בבית השימוש שנמצא מאחורי הצריף. הפלוגה שלנו נמצאה בטבור המחנה ומוקפת הייתה צריפים רבים. קשה היה לברוח, ולו בשל העובדה שבין חלקי המחנה השונים נתמשכו גדרות. הבורה חייב היה להתגבר על כל המכשולים האלה. בערב, בשונו לצריפים למנוחת לילה, ירדו זקיפי המחנה ממשמרתם ורק על צריפי היהודים השגיחו אנשי המשמר. בטרם שחר, באישון חושך, נכנסו שני עצירים לבית השימוש. משהבחינו שבקרבת מקום אין כל זקיפים, חתכו את חוטי התיל בגדר הקרובה שחצתה בינינו לבין כיכר המיון. שיחק להם המזל וללא כל קושי עברו בריצה את השטח הפנוי. מצדה השני של הכיכר חתכו שוב חוטים ועוד גדר נוספת – ופרצו לחופש. תוך דקות ספורות הגיעו ליער. אותה שעה נמצאו בבית השימוש עוד שני יהודים, שניצלו את ההזדמנות ונמלטו אף הם. עם שחר השגיחו הגרמנים בפרצות שבגדרות. עקבות ברורים הצביעו על כיוון הבריחה ומן הנמנע היה להסתיר את המעשה. הנהלת המחנה ערכה מיד ספירה ונתגלה שבצריף שלנו חסרים ארבעה עצירים. הגרמנים ארגנו מצוד ואילו אנו הושארנו לזמן מה במגרש, ולבסוף, כאילו לא קרה כלום, נשלחנו לארוחת בוקר. לאחר מכן העמידונו ליד הגדר. סבורים היינו שנצא, ככלל יום, למגרש המיפקדים. היינו שקטים לגמרי. ולפתע נחרדנו: ראינו שהגרמנים מוציאים מהמחסן מיקלעים. אונטרשארפיהרר מיטטה ועוד איש ס.ס. הרכיבו בסמוך מיקלעים ורובים על חצובות. הפחד שנק את גרונו. לא הייתה בלבנו כל טינה לבורחים. ידענו שהיינו נוהגים כמוהם אילו באה לידי ההזדמנות. ואף על פי שהסכנו מזמן למחשבה שהמוות אורב לנו על כל צעד ושעל, הרי עתה – נוכח הכחדתנו הוודאית – נצבט הלב ביגון. העולם, שהתנכר והזעזע לנו פניו, נראה עתה עתיר-גוונים וקסם לנו בסיכויי חיים טובים. האומנם נגור עלינו להיפרד מהכול? אכן, מה מזור הוא: נוכח המוות שוכח האדם את סבלו וייסוריו והוא רואה רק את מנעמי החיים המזומנים לו. רחש עבר בטורים. שמא נתפסו הבורחים ואנו נהיה עדים אילמים של הוצאתם להורג? לאחר ציפייה של מחצית השעה קרב אלינו מיטטה ופקד:

- הצריף הראשון קדימה צעד!

הושטנו זה לזה ידיים לפרידה. לא היה כל ספק שכאשר נפנה את עורפנו, יקצור אותנו מטה יריות. זזנו. הפסעתי בחמישייה הראשונה. ברציף הרכבת נצטוונו לעצור. ליבנו הלם כהולם פעם. הדם המה ברקות ולפלא הוא שלא

פוצץ את העורקים. ושוב פקודה – לפנות אחורה. לאחר רגע ציווה עלינו איש ס.ס. – נמוך קומה ובעל בשר, שפניו פני בולדוג – לצעוד קדימה. הפסענו אילו פסיעות ושוב נאלצנו לחזור על עקבינו. ולפתע החל איש ה-ס.ס. נואם. היה זה בלתי מתקבל על הדעת, יוצא מהכלל – איש ה-ס.ס. פסלה דיבר! והרי דיבורים כמוהם כהצלה. הגרמני, הפוצח בדיבורים, אינו יורה.

התליין בעל פני הבולדוג נאם נאום ארוך. דומה שגמר אומר להכניס לראשינו האטומים את כל ההוראות והצווים המחייבים אותנו. אם ינסה משהו מאיתנו לברוח, לא זו בלבד שהשלטון הגרמני הכול-יכול ישיגו ויקצרו בראש, כי אם יעניש גם את כולנו. בעד כל בורח יוצא להורג כל עציר עשירי, למען יפוג אחת ולתמיד רצוננו להתנגד לעוצמת הרייך. הכול חייב להיות "אין אורדנונג" (בסדר). ועתה – קדימה למגרש!

נערך מיפקד רגיל וחזרנו לעבודתנו היומיומית. בהעדרנו פרצו לרוויר אנשי ס.ס., הוציאו מהצריף עשרים חולים וירו בהם. האם רצו על ידי כך לנקום נקמתם עבור הבורחים?

***

בעבודת מחתרת הוחל במחנה כמעט מאז ראשיתו. תחילה היוו את קבוצת המחתרת אנשים מועטים בלבד. היו אלה אנשים משוגעים-לדבר שתכניותיהם היו פרי דמיונות והזיות תלושות. לא ייאמן ממש, אך הקבוצה החליטה לרכוש נשק אצל שומרי המחנה האוקראינים ואף באה איתם במגע. מגעים אלה לא הניבו כל פרי. האוקראינים הערמומיים היו נוטלים את הכסף, אך את הנשק לא סיפקו. צריך היה לנקוט באמצעים אחרים של ארגון המחתרת ולקשור אותה עם החוליות שפעלו ברחבי הארץ. לפי שעה הסתפקו, אפוא, האנשים בקריאת פרסומי-מחתרת ולהאזנה לשידורי-רדיו חשאיים. לאחר מכן החליטה הקבוצה להעניש בשטח המחנה את הבוגדים, הבלשים והמלשינים שבין העצירים. במילוי המשימה הזו הגיעו אנשי המחתרת להישגים ניכרים. את פסקי הדין היו מוציאים לפועל בזהירות, בחשאי ומבלי לעורר כל חשד. להסוואת ההוצאה לפועל של דין מוות סייעו המקרים של איבוד-לדעת שנפוצים היו בקרב העצירים. כמעט כל אחד מאיתנו הייתה לו, על כל צרה שלא תבוא, מנת ציאנקלי או רעל אחר. רבים במחנה איבדו עצמם בתלייה, אם כי המקרים שבהם שלח אדם יד בנפשו, תוך התקף עצבים, שכחים היו יותר אצל אנשים שהיו בני-חורין וחיו בתנאים טובים יחסית. הנה כי כן נקטו אנשי המחתרת בתכסיס מיוחד במינו: היו משווים להמתת-מלשין צורה של איבוד לדעת, ולרוב לא תפסו אנשי ה-ס.ס. את המתרחש. פסקי הדין הוצאו לפועל לאחר חקירה ובדיקה מדוקדקת של פעולת הבוגד או המלשין. צריך היה להשתכנע ללא עוררין שהנאשם אמנם פשע. במקרים רבים הוזרה הבוגד וניתנה לו שהות לחזור בו מדרכו הנפשעת. אם לא הועילה האזהרה, נתכנס בית הדין וגזר מיתה. הודות לחיסול הבוגדים ניצלו חיי עצירים רבים, ואוכלוסיית המחנה הוחזקה במסגרת של סולידאריות מסוימת. זכור לי עניינו של אחד בשם הרמן – משרת הגרמנים שבמשך זמן רב מסר לשלטונות המחנה על כל המתרחש. הוא ריכז סביבו סיעת מלשינים זוטרים ורכלנים. באופן בלתי אמצעי או באמצעותם נודע לו ברשותו של מי מצוי זהב או כסף, מי מתכנן בריחה, מי עוסק בסחר-חליפין ומארגן הברחת מזון מחוץ למחנה. בגלל מלשינותו של הרמן קיפחו עצירים רבים את חייהם. בין היתר היה קורבנו יהודי

מצ'נסטוחובה, דז'אלושינסקי, אדם בעל ערך רב וחבר מצוין.

על החשודים בהלשנה לא חסנו בתקופת הרעב, כאשר התחלקנו שווה בשווה במצרכי המזון שהושגו בדרכים שונות. לא סייענו להם בעבודת הפרך ולא שמנו לב אליהם בשעת תרגילי-עונשין. הבוגדים היו עזובים ומבודדים. אחד הקאפו שלנו, אדם בשם ראקובסקי, ידע יפה שאנו מחסלים את המלשינים ובחשאי נתן הסכמתו לכך. קרה גם שתפקיד מסוים בחיסולם של ברנשים מסוכנים מילאו רופאי הרוויר. די היה שאחד הבוגדים חלה כדי להודיע על כך למיפקדת המחנה, שציוותה להמיתו בירייה או בזריקת רעל.

לימים התפתחה מאד המחתרת. בכל בלוק וצריף אורגנו קבוצות שהיו יחידה מחתרתית. הקבוצות מנו מחמישה ועד עשרה חברים ומספרן הכולל הגיע לעשר. ארגנו אותן במחלקת המיון. בפלוגות ה"קומנדו" השתייכו כמעט למחתרת והקבוצות כללו מחמישה-עשר עד עשרים וחמישה איש. הקאפו ראקובסקי סייע בידי הקושרים. הוא הרגילנו למצעדים ארוכים, שכן תכנן מרידה ונשא נפשו להוביל את כולנו ליער, אל הפרטיזנים. בתקופת הרעב ארגנו הקושרים שותפות. כל אחד הכניס מכספו לקופה משותפת שמטרתה לרכוש מצרכי מזון. לאחר מכן התחלקנו באוכל שהוברח. גם חברינו, שקצרה ידם לשלם, לא קופחו וקיבלו את מנתם. צורה זו של עזרה עצמית סייעה בידי רבים לעבור את התקופה הקשה. לא פעם התחוללו קונפליקטים דרמטיים שסיכנו מאד את הקושרים. אזכור מקרהו של עיתונאי אחד ששמו קרונברג או קרונברג. הוצאנו אותו מתוך משלוח ברצוננו להציל את חייו. אולם העיתונאי גופו מדולדל היה ונפשו מעורערת. הוא נידרדר והלך עד שלבסוף לקה בדיזנטריה. בימי מחלתו עשה צרכיו על אצטבתו.

נבצר מאיתנו להסתיר עובדה זו ואנשי ס.ס. גררוהו ל"לאזארט". למראה הרובה המכוון נשבר לגמרי ובכרעו על ברכיו התחנן בכבי שיחוסו על חייו. הוא הבטיח לתלייניו שאם ימלטוהו ממוות ימסור לאות תודה שמותיהם של מאה עצירים המשתייכים למחתרת. שמעו הגרמנים ולמשך רגע היססו, אלא שאת המצב הציל קורלאנד, שהיתווה עיגול על מצחו, ברמזו על ידי כך לגרמנים שהמסכן נטרפה עליו דעתו. הרעימה ירייה והודות לה ניצלו מאה אנשים ממוות בטוח.

***

לאחר בריחתם של ארבעת העצירים הועברנו לצריף אחר. שיכנו אותנו בטבור המחנה ממש, שקרוי היה "גטו". מכלול הבניינים החדשים שלנו הייתה לו צורת משולש. במדורנו החדש נערמו האצטבות בשלוש קומות. אין יודע משום מה הוחל בחפירת הקרקע מתחת לצריפנו הישן. יתכן שבגלל הלשנה, אך מתקבל יותר על הדעת שהגרמנים חשדו בנו שמסתירים היננו חפצי ערך במחבואים מוסווים. ואכן, הם נתקלו במטמונים שהיכו בתדהמה אפילו את שלטונות המחנה. מתחת לצריף, הוצאו לא פחות מארבעים קילו זהב, מספר רב של שעוני זהב וכסף וכרום, מחרוזות יקרות, טבעות יהלומים ואוצרות אחרים. נקל לשער מה רבה החרדה שאחזה את החבורה שלנו. ואכן, לא חיכינו זמן רב לתוצאות. בשעת המיפקד נאמר לנו שיערך חיפוש אישי וכל הרוצה להימנע מאי-נעימות ימסור מיד את כל הכסף שברשותו, את חפצי הזהב, השעונים, הטבעות והתעודות המוסתרות. את השעונים רשאים לשמור לעצמם מנהלי העבודה בלבד.

נמנתי עם הצעירים המעטים ה"נקיים", אך היו ברשותי תעודות מזויפות על שם אחר, שהדגישו את מוצאי הארי. החבאתי אותן למקרה שיעלה בידי להימלט מטרבלניקה. תעודות אלה היה בהן כדי להמיט עלי אסון. בעמדי בטור, קשה היה להיפטר מהן, על כן לא היססתי הרבה, קרעתי אותן ובלעתי. בשעת מעשה אירע לי מקרה מבדח. שכני השגיח שלועס הנני משהו וסבור היה שאני נוגס נקניק. – תן חתיכה – ביקש. גיחכתי והגשתי לו פיסת נייר. הציץ בי בתרעומת. סבור היה שלא זו בלבד שמסרב אני להפריש לו מהמעדנים, אלא אף לועג הנני לו – וחדל לדבר איתי.

את החיפוש ערך איש ה-ס.ס. פסלה. ניגש בזה אחר זה לעצירים, פישפש בכיסים, ציווה להתיר כפתורים, ריחרח ככלב ציד, אבל לא גילה שום דבר. ולפתע ציווה לצעוד כמה צעדים הצידה. נתגלה שעל האדמה מונחים מטבעות זהב ושטרות כסף. איש לא הודה בבעלותו עליהם. אז הוציא פסלה מהטור שני עצירים שעמדו סמוכים למטבעות הזהב וירה בהם לעיני הנקלהים. אותו יום נרצח גם אדם אחד מפלוגת ה"בולבוסנים". פלוגה זו טיפלה בערימות תפוחי האדמה והלפת. תפסוהו בשעה שבישל לעצמו תפודים אחדים. המסכן הוכה באכזריות-חימה ולאחר עמדו יום תמים בזרועות מורמות – נורה. ולא היה זה מקרה בודד. במחנה נערכו לעתים קרובות חיטולים בעוון סחיבת לפת בשעת העבודה. זכורים לי אילו מקרים. יום אחד הגיע לטרבלניקה משלוח שבשעת פירוקו השיג אחד מחברי נתח בשר. איתרע מזלו והשגיח בכך קיווה דווקא, הרואה-הכול. איש ה-ס.ס. האכזרי ירה באשם – למען יראו וייראו. בצריפים אסורה הייתה הכנת אוכל. בישול נענש בעונש מוות. אולם האיסורים החמורים לא הרתיעו. אם למות – מוטב עם כרס מלאה – אומרים היינו בהומור-של-גרדום. היינו מבשלים על כירות פרימיטיביות מספירט. באין לנו ספירט ידענו לשית עצה באופנים שונים. פעם אחת התקנתי לי כירה מיוחדת במינה. בתוך קופסת פח חתכתי שלושה משולשים, בשותי לה צורה של תלת-רגל. כחומר-בעירה שימשו לי פקעות צמר-גפן ספוגות שעווה. על כירה כזו אפשר היה לבשל משהו בשעת הדחק, אלא שהמצאתי הייתה בלתי-מועילה, שכן הכירה הדיפה עשן שגדש את הצריף, היקשה על השינה ועלול היה לסכן אותנו בשעת ביקורם של הזקיפים.

במקרים נדירים ביותר גילו ההיטלראים רוחב-לב – היה זה תמיד רוחב-לב כביכול, שהדגיש את הציניות שלהם ואת נוולותם שלא ידעה גבול. היה זה בעיצומו של חורף, בימים שבהם שרר במחנה שקט יחסי. עבדתי בתיקון המחסום של שערי הכניסה למחנה. והנה הופיעו מכיוון היער אילו עגלות איכרים מלוות משטרה פולנית. משקרבו למחנה, הבחנתי שנוסעים בהן צוענים. בעגלות ישבו הנשים והטף ואילו הגברים התנהלו בסמוך. עיני הצוענים הביעו פחד ובעתה. בשער קיבלו אותם אנשי המשמר שלא הניחו לשוטרים להיכנס פנימה. הנשים והטף נצטוו לרדת מהעגלות וכל הקבוצה הוכנסה ל"לאזארט". היו בה כחמישים איש. לא כדאי היה, למען קומץ כזה, להפעיל את תאי הגזים – האומללים נורו. את העגלות ליווינו אל המחסן. מצאנו בהן מעט תפודים ובקבוק מיץ פירות. איש ה-ס.ס. הירשה לנו ליטול את השלל ואותו ערב ערכנו לנו "סעודה".

***

בראשית ינואר 1943 ניגשנו לבינוי המחנה. הייתה זו התקופה הקשה ביותר של ימי שהותי בטרבלינקה. הרעב עשה בנו שמות, דמינו לשלדים שקרמו עור. במצב זה, הראוי למגוד-ראש, אנוסים היינו להוציא את מירב הכוחות המהבהים בנו עדיין. בנינו מבנים חדשים, סללנו כבישים בתוך המחנה ומחוצה לו, קישטנו את חרושת המוות שלנו והכינונו אותה לקבלתם של רבבות קורבנות חדשים. עבודה שהוגיעה אותנו במיוחד הייתה סחיבתם של עמודי טלגרף. הבאנו אותם מהיער הסמוך. העמודים היו כבדים, ספוגי רטיבות וחלקלקים. הם נשמטו מכתפינו. עמסנו אותם בשניים וקשה היה לעמוד בקצב הקטלני של העבודה. היינו נעים תחתינו כשיכורים ואנשי ס.ס. הריצונו באכזריות, לא הסכו גידופים ומכות ואף הלעיגו על ייסורינו. זכור לי שפעם אחת סר סידוב, ששמר עלינו, לרגע הצידה ואנו ניצלנו את ההזדמנות כדי לשאוף רוח. לא עברו כשתי דקות וקיווה הופיע ותפס אותנו בקלקלתנו. מיד רשם את מספרינו והבטיח שילמדנו לקח. בערב, לאחר המיפקד, אנוסים היינו לכפר על פשענו. סידורנו במגרש בחמישיות והריצונו ריצה מייגעת שארכה כשעה. בשעת מעשה חבטו בנו ללא רחמים. העציר שלא עמד בו הכוח לרוץ עם כל הקבוצה והזדנב מאחור או קרס תחתיו מחמת היגיעה – הומת בכדור. היה זה ערב טרגי עבור הזקנים שרצו אחרינו בזרועות מושטות, כאילו ניסו על ידי כך לצמצם את הרווח בינם לבין הקבוצה. בעיניהם דלקו נצנוצי-טירוף והן דמו לעיני גוססים. מבטיהם הביעו פחד, חרדה, פלצות, תחינה לרחמים... כתום הריצה נצטוונו להקיף אילו פעמים את המגרש בצעידה חופשית, תוך שירה. אותו ערב לא חולק כל מזון, אלא שאז הוכח איזו ברכה צפויה בעזרה עצמית. הטבח שלנו – אדם הגון שהשתתף בצערנו – הפריש לנו מעט אוכל, תוך סיכון חייו. חילקנוהו בינינו בחשאי.

בין היתר עבדנו בסלילת כביש שעמד לקצר את הדרך למחנה. הוא חצה את היער. נצטוונו להביא אבנים וחץ מהעיירה הסמוכה (קוסוב). הנה כי כן הובלנו מדי יום ביומו בקרונות אל העיירה ותחת משמר כבד הטענו את הקרונות בחומרי בניין. השומרים הקיפנונו בשורות צפופות ורוביהם הטעונים מכוונים אלינו. כדי למנוע מאיתנו בריחה הייתה העבודה מבוצעת בקצב טרוף ומלווה חבטות בלתי פוסקות. בשטח המחנה הכינונו חלקות למדשאות וערוגות פרחים. באביב עמדו לשתול בהן דשא ופרחים. נוסף לכך נתחשק להם לגרמנים להקים גן חיות. אחדים בהם "השתגעו" ממש בנקודה זו של "טירגרטן". הנה כי כן בנינו סוגרים נאים וכלובים קלועי רשת. מאי שם הובאו שני שועלים וסנאים מספר. סידוב לא הסתפק בכך וציווה עלינו לתור בשעת עבודתנו ביער אחרי חיות בר. יום אחד השיגה על עץ בסנאי שהקיץ משנת החורף. הקפנו אותו, סיעת עצירים שלמה, והחל הציד. רדפנו אחרי החיה הזעירה עד לקרחת יער קטנה שבה צמח ליבנה בודד. הסנאי קפץ על העץ והצטנף ממש בקצה אמירו. סידוב ציווה עלי לטפס על העץ ולתפוס את היצור הנבעת. באין-ברירה התחלתי מטפס, אך לבי בל עמי. כל רגע קירבני לחיה. מלמטה הציצו בצידי עיני הגרמנים השטופות דם, ועיניהם העצובות של היהודים. הסנאי, שמרוחק היה עכשיו ממני כשיעור יד, הציץ בי בעיניו הנפחדות, המבריקות. ולפתע פתאום קצתי בכל המשחק הזה. לא די להם, לאנשי ס.ס., קורבנות-אדם והם מתאווים לענות חיות בר. לא, אני לא אתן ידי לזאת! ומיד החלקתי מן העץ, בלי הקורבן. סידוב, שחמתו עלתה בו להשחית, הענישני בו-במקום בחמישים מלקות. לאחר שעות אחדות חשתי שפצעו משכבר הימים, בסביבת חוט השדרה, מתמגלים מחדש.

ב-19 בינואר – כהפתעה גמורה בשבילנו – הגיע למחנה משלוח יהודים מגטו ורשה. שעה שקרבה הרכבת, עבדנו במקרה בתחנה בתיקון הגדר. מיד סולקנו, שלא להפריע בהורדת הקורבנות.

כיצד בוצעה ההשמדה ההמונית של היהודים במחנה? טרבלינקה היא תחנת רכבת קטנה, השוכנת במסעף המסילה של שדליץ, בריחוק כשישים קילומטרים מזרחה מוורשה ולא הרחק ממאלינייה. במקום זה מצטלבות המסילות המובילות לוורשה, ביאליסטוק, שדליץ ולומז'ה. הכובשים הקימו בטרבלינקה שני מחנות. האחד – היה מחנה עונשין, כמיהו כאלפים אחרים שבנו הגרמנים בשטחי המזרח; השני – מחנה השמדה המונית – מרוחק היה מהראשון קילומטרים מספר. שניהם מחוברים היו על ידי מסילה צדדית באופן כזה שרכבת שעשתה זרחה ממחנה העונשין יכלה לנסוע לאורך מחנה ההשמדה ולעבור על פניו ללא כל מעצור, אולם היא עלולה הייתה לסטות פתאום, להפתעתם של הנוסעים, ולהגיע לתחנה שלנו. לאחר שריצו את עונשם שוחררו העצירים והובלו לעיירה, אך יש שהופנו למחנה שלנו, להרעלה בגז.

לפי התוכנית השטנית לא היה עשוי שום אדם לצאת חי ממחנה ההשמדה ההמונית. תושבי הסביבה לא הורשו להתקרב למחנה המוות, על מטוסים נאסר לעבור מעליו. עובר אורח, שנתעה למקום, נורה ללא אזהרה. אסור היה לו לצוות עובדי הרכבת, שבה נדחסו הקורבנות, לעבור את תחומו של המחנה הראשון המוקף גדרות תיל. עם בואו של משלוח חדש, קיבלו לידם אנשי ה-ס.ס. את ליווי העצירים. לפני בואה של הרכבת לטרבלינקה חולק המשלוח ביער לקבוצות בנות עשרים קרונות הקבוצה. היה הקטר דוחף אותם בכיוון המחנה שלנו ואילו הוא עצמו נשאר מחוץ לתחומי התחנה. נהג הקטר והמסיקים היו תמיד גרמנים. משהורדה הקבוצה הראשונה היה קצין ס.ס. נתן לצוות את מוסכם במשרוקית שאפשר להכניס קרונות נוספים. לרוב כלל המשלוח שישים קרונות. על כל אחד סומן בגיר מספר העצירים שבפנים, מאה וחמישים, מאה ושמונים ואפילו מאתיים. לאחר שהורדו הקורבנות, הוסעו הקרונות אל המפעל הסמוך והועמסו בחצץ ובחול. בדרך סבלו היהודים, הכלואים בקרונות, ייסורים קשים בגלל הדוחק והצמא.

המלווים דרשו סכומים גדולים עבור טיפת מים, אך לאחר קבלם את הכסף לא נתנו כל תמורה. אירעו מקרים של שתיית שתן על ידי האנשים. מובן, שהחולים והישישים לא עמדו בתנאי המסע הזוועתיים. בבוא המשלוחים למחוז הפצם נמצאו בכל קרון גוויות מתפרקות, מצחינות.

אך לטרבלינקה הגיעו גם רכבות אחרות. הללו באו ממרחקים – מצרפת, אוסטריה וארצות אחרות. רכבות אלה מצוידות היו בקרונות-מסעדה וקרונות-שינה. לא הופקדו עליהן שומרים. הנוסעים לבושים היו בהידור ולכאורה היו בני-הורין. הם לא ידעו מאום על אודות טרבלינקה וממש עד לרגע האחרון היו משוכנעים שהם מוסעים למקום-מבטחים בחוץ לארץ, לעבודה במחנה מסודר. רבים מהם שילמו סכומים עצומים תמורת דרכונים ואשרות-כניסה, רבים שלחו בקרון המטען ארגזים ענקיים ומזוודות. כולם הובילו איתם אוצרות זהב, אבני חן, כמויות גדולות של מזון. בתחנות הביניים, בהיעצר הרכבת לשעה קלה, יצאו הנוסעים לרצי, והציצו בסקרנות מסביב. לבסוף נעצרה הרכבת בטרבלינקה. גם לאחר שירדו הנוסעים לרחבה הגדולה לא תפס איש מהם לאן נקלע. האמהות נשאו בזרועותיהן תינוקות, הגברים טיפלו במטען, הילדים הגדולים יותר פרצו במרוצה מתוך הקרונות, נשים אלגנטיות וגברים בעלי צורה התבדחו וצחקו בקול. אולם הכול מסביב היה מוזר ומלאכותי. ואנשי ה-ס.ס. והזקפים חייכו חיוך מלעיג וקר.

סיעת הנוסעים שהגיעה זרמה באפיק רחב למגרש. כאן נתעוררה תחושת החרדה. עיני האנשים הציצו בגדר הגבוהה, המכוסה ענפי אורן מיובשים והמוסויות מבפנים במחצלות ושמיכות. אלא שהמבוכה ארכה רגעים ספורים בלבד. בפני האנשים הופיע איש ס.ס. ובהדגישו כל מילה פקד בקול נוקשה המורגל לצוות, להשאיר על הארץ את המטען וליטול אך ורק תעודות, חפצי ערך ודברים נחוצים ביותר. הקצין הסביר שהכול יובלו למרחץ. עתה הופנתה הקבוצה למעבר צר, שמאחורי אפשר היה כבר לתפוס שנמצאים במחנה. עשרות פסיעות נוספות – ומעבר חדש. האנשים באו לכיכר רחבת-ידיים מוקפת צריפים ובניינים. בצדה הדרומי-מזרחי נראה צריף ועליו כתובת "לאזארט". החולים ובעלי המום הופרדו מהבריאים ונלקחו באלונקות. מרחוק אפשר היה להבחין ברופא שיצא לקראתם, לבוש חלוק לבן וצלב אדום על זרועו. עתה הגיעה שעת הניתוק של הנשים והילדים מהגברים. בהישמע הפקודה שעל הנשים להתפשט בצריפים ועל הגברים בחוץ – בא הרגע הקריטי. דומה שמתוך תחושת הבאות היו האנשים מתחבקים, נפרדים זה מזה ומיד עלה קול של בכי ויללות, קשה היה להפריד בין בני-משפחה... ברגעים כאלה הרעימה הקריאה החדה: "אכטונג! אכטונג!" (הקשב!) שחישמלה את הקהל ושיתקה בו כל קורטוב של רצון. איש ס.ס. ציווה על הנשים לחלוץ נעליהן לפני כניסתן למרחץ. את הגרביים יש לתקוע בתוך הנעליים.

בתוך הצריף עבדו כעשרים ספרים. הנשים קרבו אל כסאות הספרים כשהן כבר ערומות לגמרי. היו העצירים הזרוזים, תוך דממת מוות, גוזזים את שערן ומסירים פאות נכריות מראשי הזקנות. מוזר, שלאחר גז שערן נתפתו נשים רבות להאמין שאכן הן הולכות למרחץ. לבסוף נטלה כל אחת סבון ומגבת ויצאה מהצריף. הגברים נצטוו להתפשט בכיכר ולסדר בקפידה את בגדיהם. חמישים החזקים ביותר הובדלו מהקבוצה ושימשו לאחר מכן כקברני הנרצחים. לרוב הורעלו הם עצמם בגז למחרת היום. משניצבו מעורטלים, הובלו הגברים אל אשנב בצריף, שמאחוריו קיבל פקיד מיוחד את התעודות וחפצי הערך. לתיבות נפרדות הושלכו כספים, שעוני יד, טבעות, צמידים, סיכות יקרות... התעודות הושלכו ישר לארץ. לאיש לא היה עוד צורך בהן, שהרי מיותר היה לנהל סטטיסטיקה כלשהי.

עתה נקטו הגרמנים בטכסיס חדש לגבי הבאים. הקורבנות, שהופשטו ונשדדו מכל, לא נותר להם אלא להיות לברות לתאי הגזים שהוכנו בשבילם. דרכם האחרונה נתמשכה לאורך שדרת אורנים ישרה הזרועה פרחים, שאורכה כמאה ועשרים מטר ורוחבה שני מטרים. דומה הייתה לנתיבה בבית קברות. משני עבריה סגרו עליה גדרות תיל. הקרקע זרויה הייתה חול לבן ורך שעליו נסתמנו עקבות היחפים. הגרמנים כינו את השדרה: "הדרך-ללא-חזרה". משעלו האנשים על אותה דרך, הבחינו בזקיפים שניצבו מן הצד, חמושי רובים ואלות. הקריאות "אכטונג! אכטונג!" נתחלפו עתה בצריחות "שנללר, שנללר!" (מהר יותר!) כרעם ביום בהיר נחתה האכזריות, צצה האמת במערומיה. הסבון והמגבות הופלו מידי הנשים בחבטות גסות. פקודת פתאום "הנדה הוך!" (ידיים למעלה!) חבטות אלות וקתות-רובים בגב החשוף חוללו מהומה כללית והיכו בתדהמה. ענק אחד חטף את התינוק הראשון שנזדמן לידי ולעיני ההמון הנבעת קרעו לחצאים או ניפץ ראשו אל האדמה. "מיבצע" מעין זה שיתק את הרצון ושם לאל כל התנגדות. הדרך כולה ארכה שתיים-שלוש דקות בלבד. הקורבנות, שחיפשו מחסה מהחבטות, הגיעו בריצה חפוזה אל בניין אבן נאה המקושת בחיטובי עץ, כרכובים ואגרטי פרחים. חמש מדרגות בטון רחבות הובילו אל דלתות מוצקות אך נמוכות. מאחורי הבניין הזה עבד מחפר עצום שריטש את אדמת החול. תימרו מעליו ענני אבק אשר כיסו את כחול הרקיע. ההמון נעצר לרגע. ולפתע נפערו הדלתות הנמוכות של בניין האבן ומבפנים הגיחו כלבי זאב משתוללים שהסתערו על האנשים מוכי הטירוף. על במת החיזיון הופיע "הבובה", בלוויית הסן-ברנאר שלו, שממנו לא נפרד לרגע, ובחייכו חיוך נעים שילח מהרצוזה את בן-טיפוחיו. הכלב עט על הגברים וקרע את מבושיהם. וכך נדחסו הגברים והנשים אל תאי הגזים. ככל שנתפתחה טרבלינקה ונתעצמה, גדל המנגנון ששימש להמתה. בפרק הזמן האחרון מצויים היו במחנה

עשרה תאי גזים, כל אחד שטחו חמישים ושישה מטרים מרובעים. לכל תא הוכנסו בבת אחת קרוב לחמשת אלפים נפש. למחנה הגיעו יום יום משלוחים אחדים. זכורים לי ימים שבהם בלעו תאי הגזים במשך יממה אחת עשרים וארבעה אלף איש.

המוות בתוך תאי הגזים בא לאחר עשר עד עשרים וחמש דקות. משהוקמה חרושת המוות, ערכו הגרמנים ניסויים לגבי יעילות הגז. קרה שהקורבנות לא הורעלו עד-תום וצריך היה להמתים ביד. לשימוש הוכנסו גזים שונים: פליטת מנוע, גז מרעיל ואדים רגילים. מאחורי האומללים נסגרו הדלתות בחבטה ועל ראשם ירד המוות. כתום ההמתה רמזו אנשי ה-ס.ס. והדלתות מעבר מזה של התאים נפתחו לרווחה והבניין רוקן מהגופות. הייתה זו מלאכה קלה למדי, שכן הרצפה בכל תא נטתה בשיפוע חזק אל דלתות היציאה. עם פתיחת הדלתות היו הגוויות גולשות מעצמן החוצה. אנשי ה-ס.ס. עקבו בעניין אחרי הגוויות החיוורות והחליפו ביניהם הערות "מקצועיות". רוב הגופות ניכרו בהן עקבות החבטות והפציעות. מהאף והפה זרזף דם. ואז עטו על המומתים מומחים לעקירת שיני זהב. לאחר מכן מוינו השיניים לפי הגודל, נארוזו בארגזים ונשלחו לגרמניה.

לבסוף הוטענו הגוויות על קורנות והועברו לבורות. הן סודרו בטורים ארוכים וצפופים, ובטרם הודלקו נזרתה עליהם גפרית או נשפך בנזין. מאז ביקורו של הימלר נאסרה קבורת המתים. אל לו לעולם הרחב להיוודע על פשעיה הזוועים של האומה "התרבותית ביותר" בעולם. את אפר היהודים שגורשו לטרבלינקה מכל קצוות אירופה זרו בשדות והרוח נשאו הרחק והיפרה בו את השדות.

תחילה לא ידעו הגרמנים לשית עצה כיצד לשרוף גוויות רבות כל כך. הם שפכו עליהן כמויות גדולות של בנזין ושמן והדבר כרוך היה בהוצאות יתירות. מתוך הניסיון למדו שגופות נשים וילדים נשרפות ביתר מהירות. שלא כן גוויות הגברים שנתפחמו אט אט ובקושי. זמן רב עסקו בניסויים עד שלבסוף הגה אחד הגרמנים את הרעיון של הקמת משרפה מיוחדת במינה.

במחפר כרו בור נרחב בצורת משפך שאורכו מאתיים וחמישים עד שלוש מאות מטר. בתחתיתו נקבעו שלושה טורים של עמודי בטון שגובהם מטר. עמודים אלה תמכו בקורות פלדה שעליהן הונחו פסי ברזל. הנה כי כן הוקם פיגום אדיר. בטרבלינקה נבנו שלושה משרפות כאלה. אל כל אחת מהן הובילה מסילה שעליה נסעו הקרונות הגדושות מתים. כל משרפה הכילה משלושת אלפים וחמש מאות עד ארבעת אלפים גופות.

לימים הוכנסו לשימוש מחפרים נוספים. העצירים הועסקו יומם ולילה בשריפת הגוויות. להט האיום אפף את פניהם, העשן השחור, הסמך, הגיר דמעות מעיניהם, צחנת החרך הנוראה צבטה בנחיריים. עתים עלו הלהבות לגובה עשרה מטרים.

***

לחיסול המשלוח מורשה נתלוו כמה אירועים שזמן רבה היינו הופכים בהם. תחילה סבורים היינו שהובאו יהודים מסטאראחוביץ או סקארז'יסקו. השליתי עצמי בתקווה שאחד הבאים יביא לי ידיעה על אבי, אמי ואחיותיי. על אף הכול האמנתי שאיטה ותמרה חיות וכי יתכן שבנסיבות מסוימות אזכה לראותן שוב פנים אל פנים. ולפיכך, שעה קיווה התרוצץ במגרש וחיפש ספרים – התנדבתי ונשלחתי לצריף, למקום שהועד לי. האנשים שהובאו כבר התפשטו. היה יום קר – מהגופים ומן הלבוש תימרו אדים. מסביב לדמויות האנשים עלה ערפל קל שנמוג באוויר. היהודים עמדו דחוסים וצפופים. ליד קירות הצריף ניצבו הנשים עם הילדים ומיררו בככי. פה ושם בקעה זעקה שצבטה את הלב. ילדים פעוטים, רועדים מציינה התרפקו על אמותיהם והציצו בעיניים נפחדות בנעשה מסביב.

הנשים נכנסו בזו אחר זו אל מאחורי המחיצה, ואני גזרתי את שערן השחור-משחור, האדמוני, הבהיר והחום. עמדתי לבוש חלוק לבן והמספריים בידי. הנשים ישבו על שרפרף. היו ביניהן בנות גילים שונים, רובן במיטב שנותיהן, וכן נערות צעירות רבות, גמישות מאד ויפות. חמישים נערות, היפות ביותר, הובדלו מהמשלוח. הן הובלו הצדה ולא הניחו לאיש לגשת אליהן. כל אותן לילה שמר עליהן זקיף מיוחד. למחרת היום הועמסו על משאיות ונשלחו לכיוון בלתי ידוע. היה זה המקרה הראשון של הוצאת נשים אל מחוץ לתחום המחנה שלנו.

ברגע מסוים קרבה אלי נערה צעירה כבת עשרים, יפה להפליא. היכרותנו ארכה דקות ספורות בלבד, אך פרק זמן זה, הקצר כהרף עין, היה בו כדי לפרנס את זכרוני במשך שנים ארוכות. נודע לי מפיה ששמה רות דורפמן וכי קיבלה לא מכבר את תעודת הבגרות. היא ידעה את הצפוי לה ולא הסתירה זאת ממני. לא הבחנתי בפחד בעיניה היפות. היה בהן רק צער עולם. בקול עמום שאלתני כמה זמן עתידה היא להתייטר. ענית שרק דקות אחדות. דומה שמעמסה

נגולה מלבנו ועינינו נתלחלו בדמעות. ובוזה תמה פגישתנו. בסמוך עבר איש ס.ס. ואנוס הייתי להוסיף ולגזור את שיער המשי הארוך של הנערה. לבסוף קמה, שילחה בי מבט מוזר, ממושך, כאילו נפרדה ממני ומהעולם כולו, חסר הרחמים, ואט אט נתרחקה אל השדרה, שאין ממנה חזרה. לאחר שעה קלה הגיע לאוזני טרטור המנוע הפולט את גז הבערה ובעיני רוחי ראיתי את רות בתוך הגפות המעורטלות חסרות החיים.

מתוך המשלוח הורשאי הובדלו עוד מאה איש שבהם תגברו את שורותינו שנידלדלו מאד. ביניהם נמצא המלחין והמנצח המפורסם ארתור גולד. הועד לו תפקיד של מנצח על תזמורת המחנה.

בשעת הפריקה אירע מאורע שזעזע אותנו. בקבוצה שלנו עבד סבל ורשאי ששמו אדריאן. היה זה ברנש עלוב-נפש המסוגל לכל מעשה-נבלה. זמן רב לא שמנו לב אליו, ואף על פי כן התרחקנו ממנו. משהגיע המשלוח מוורשה, הביא אליו אחד הזקיפים שני ילדים גלמודים בצוותו להובילם אל ה"לאזארט". אדריאן ידע יפה לאיזו מטרה נשלחים שמה האנשים. רצה המקרה היו אלה ילדיו שלו. קשה לומר כיצד היו במקרה זה נוהגים אנשים אחרים והאם בשאתם את צאצאיהם אל זרועות המוות לא היו מעדיפים למות יחד איתם. יתכן שמעשה-של-מרי היה מעיד על אהבת האב שלהם... מי יעמיק חקר ומי רשאי לשפוט את תגובתם של בני-אנוש במצבים מעין אלה? אולם, אותו אדריאן נהג כנבל. הילדים שהגיעו, כאמור, לבדם, פטפטו בשמחה אל אביהם שמצאוהו במפתיע, סיפרו משהו על האם. הסבל הוורשאי מסרם בידי הרוצחים ואיש לא ידע אם נתחוללה טרגדיה בלבו או שמא היה לבו מצופה מעטה-אבן של אדישות.

ועוד מקרה אחד עורר הדים רבים במחנה. העצירים סיפרו שלאחת הנשים שהובאו ניגש זקיף וניסה לגרור אותה לקרן-זווית כדי לאנסה. ויש שסיפרו שהוא תבע ממנה כסף. אך היהודייה היפה שלפה כהרף-עין תער מארנקת וחתכה חתכים אחדים בידו. קמה מהומה. האישה הומתה בירייה והזקיף הובל אל בית החולים. מקרים מעין אלה היו נדירים ביותר. סיפרו על נערה גיבורה, שבהפסיעה כבר ב"דרך-ללא-חזרה", תפסה שאין עוד מנוס מהמוות והחליטה לשלם לגרמנים כגמולם על רצח ילדיה הצעירים. כמוכת-טירוף הסתערה על אחד השומרים, חטפה את רובהו ופתחה באש על הזקיפים. המיתה שניים ופצעה אחדים. לבסוף הוכרעה. איש אינו יודע את שמה, אך מעשה הגבורה שלה ישמש כמופת.

ארבע שעות נתמשך חיטול המשלוח. הומתו בערך ששת אלפים איש. לאחר שסילקנו את גוויות הנרצחים חזרנו לעיסוקינו הרגילים. אותו ערב סידרו עבורנו אנשי ה-ס.ס. קונצרט. גולד ניגן בכינור את "אריקה" ולהיטים גרמניים אחרים, ואנו שרנו שוב "הוי בן-הרים, כלום לא תצטער". לאחר זמן מה נסע "הבובה" לוורשה והביא את תקליטי הקונצרטים של גולד.

מאותה תקופה זכור פרט אחד הקשור בפרובוקציה של קאטין. אחד השומרים שלנו השליך פעם פיסת עיתון ובה חלק ממאמר על קאטין. קראנו את השקרים הנאיביים בחיזוף. מי כמונו ידע על בוריה את אכזריות ההיטלראים, מי הכיר יותר מאיתנו את שיטותיהם. אחד העצירים העז והראה את פיסת העיתון למיטטה. הלה הציץ, חיך חיוך גועלי והגיב במילה אופיינית אחת ויחידה: "שייסה" (אני מחרבן). זכור לי עוד מקרה. יום אחד יצאה מה"טוטנלאגר" משאית סגורה הרמטית שממנה נדף סרחון איום של גופות מתפרקות. הסקנו מכך שהוצאו מהמחנה הגוויות הישנות ביותר. האומנם השתמשו בהן לשם פרובוקציה?

בפרוס האביב פירסם מיטטה הוראה חדשה: כל העצירים המועסקים במיון הבגדים חייבים כתום העבודה להשאיר על הצרורות את שמם ומספרם, כדי ששלטונות המחנה יידעו מי מיין ומי ארז את הצרור. הגרמנים רצו בכל מחיר לטשטש את מוצא הבגדים. אילו נמצאו במקרה בתוך הצרור טלאי צהוב, סרט עם כתובת יהודית, שם המפעל המייצר, אותיות השם או פתקים שהושארו בכיסים, קל היה לחקור ולמצוא היכן הושגו הבגדים. צרורות המלבושים, שהיו במצב תקין, נדדו לעמקי גרמניה. לא ידענו לאיזו תכלית הם משמשים. יתכן שחולקו בין משפחות שכל רכושן אבד בהפצצות. מכל מקום כל הזנחה מצדנו, כל מקרה שבו השארנו עקבות כלשהם, הוענשו בירייה. מובן, שכל אחד מאיתנו רצה לעבור את התופת ונזהר לנפשו. פשפשנו בכל בלוי, בכל תפר. ואף על פי כן קרה שבשעה שהותרו הצרורות ונבדקו, נמצאו עקבות מחשידים. פעם אחת בדק מיטטה את צרורו של אחד ממנהלי העבודה ומצא בכיסו של בגד טלאי צהוב. הוא ציווה עליו להתפשט, כינס את כולנו במגרש, העמיד את האומלל במרכז, ובקראו לאחד הזקיפים ציווה עליו להמיתו בירייה. עמדנו וראינו כיצד כיוון הזקיף ארוכות ולבסוף פגע בבטן קורבנו. הלז קרס-נפל זב-דם. מיטטה קרב אליו, הביט בייסוריו, התלעלע בצחוק שטני, ואז שלף אקדחו והמיתו בירייה בראש. לאחר מכן נאם לפנינו וקרא לשמירה מדוקדקת על ההוראות, בהביעו תקווה שמקרים מעין אלה לא יישנו. חזרנו לעבודה מדוכדכים – ומיטטה ציווה עלינו לשיר, כדי "להרים את המורל". הלהיטים הבנליים היו לנו לזרא ואילו על מיטטה הייתה השפעתם הפוכה: הם תרמו לשיפור מצב רוחו.

תנאי הקיום הקשים, הרעב, המאמץ שמעל לכוחות והפחד התמידי גרמו למקרים רבים של טירוף. צר היה לראות בן אדם שיצא מדעתו, את צחוק הגרמנים והתעללותם במטורף עד לרגע חיסולו. אזכור שלילה אחד, עת רוב העצירים נמו כבר שנתם וקבוצה קטנה התפללה עטופה טליתות לאור נרות קטנים – קרעה את דממת הלילה חוכה מקפיאת איברים. כל ששמע את הצחוק חש צמרמורת בגבו. היה בו מקריאת עורב נוקבת, מיללת תן. יש והצחוק פסק ואז הגיעה לאוזנינו מילה אחת ויחידה – "מנש" (בן אדם) ושוב שטפונו גלי הצחוק המטורף.

חשתי שבעוד רגע אפרוץ אף אני בצחוק מעין זה, אפצה בזעקה שתפוצץ את גולגלתי עד שמוחי יהא ניגר ממנה וכן פקעות עצבים מרוטשים וכאובים. כיסיתי ראשי בשמיכה ובאצבעותיי סתמתי את אוזני לבל אשמע את החוכה המשגעת. למחרת הזריקו לו הרופאים זריקת מוות. המסכן לא ידע מה עוללו לו ושמה היה זה למוטב.

ובינתיים המשכנו בבינוי המחנה. באותו פרק זמן נבנתה בין שני צריפים גרמניים תוספת קטנה שחיברה במעין פרוזדור את המבנים. סבורים היינו שתשמש כמקום מעצר או מחסן נשק. ואכן, לימים נוכחנו לדעת שהיה זה מחסן נשק. מעל למחסן תכננו להקים מיכל מים. כיוון שאיש מבחוץ לא היה רשאי לעבור את תחום המחנה, ביצענו את כל העבודות במו-ידינו. החלקים, שקצרה ידינו לבצעם, הובאו מבחוץ. וכך קרה גם במקרהו של מחסן הנשק. דלת הברזל שלו הובאה מבחוץ, אלא שלרוע מזלם של הגרמנים לא היה בה מנעול. המשימה הוטלה על המסגרים שלנו. וכאן נכנסה לתמונה המחותרת, שהסתעפה לאחורנה בכל חלקי המחנה. המסגרים קיבלו הוראה ומילאו אחריה בדייקנות: הם הכינו למנעול שני מפתחות. למותר הוא לספר שרק אחד המפתחות סופק לגרמנים ואילו השני מוטל היה במחבוא שלנו ועודד את רוחנו ברגעים הקשים שזומנו לנו. אותו מפתח עתיד היה לפתוח לנו את השער המוביל לחופש. האופייני לתקופה זו הייתה העובדה שמצב רוחם של העצירים השתפר. דבר זה ניכר היטב ואפילו הגרמנים תמחו על כך שעל אף הרעב והייסורים עדיין רבה בקרבנו האופטימיות.

בפקודת הגרמנים אסף ארתור גולד את העצירים המוזיקליים ביותר. הנגנים קיבלו כלים ועד מהרה היוו תזמורת. כל יום, לאחר המיפקד, הקשבנו לקונצרטים בניצוחו של גולד. תחילה ספרו את הטורים ובדקו את נוכחותנו. לאחר מכן קרא איש ה-ס.ו. התורן את רשימת העצירים שנקנסו באותו יום עבור חטאים שונים במספר מלקות המגיע להם כחוק. לאחר ההלקאה נפתח החלק האומנותי. תחילה נוגנו יצירות רציניות, ואחר כך מארשים, שלקצבם אנוסים היינו לצעוד מסביב למגרש. אותה צעידה נועד לה תפקיד מיוחד. תכליתה לא היה עינוי אלא תרגול. יום אותה הלגר-אלטסטה שלנו, ראקובסקי. היה זה אדם צעיר, וכמדומה לי שמוצאו מינדז'יוב. רישומו כשל אדם משכיל. אמרו עליו שהוא חקלאי. ראקובסקי נבחר לתפקידו בתקופה של מגיפת הטיפוס, כשקודמו – גאלבסקי – נדבק אף הוא במחלה. על בחירתו השפיעה במידה רבה קומתו הנהדרת. ראקובסקי היה גבוה, רחב-גרם וחזק. הוא היה מכה באופן כזה שהגרמנים סבורים היו ששום אסיר לא ייצא חי מתחת לידיו. אולם ראקובסקי חס עלינו, היה אנושי מאד ומבין את סבלנו. מובן שבנסיבות מסוימות קצרה ידו להושיענו, שעל כן אירע שבנוכחות הגרמנים אנוס היה לענות את האנשים הכפופים לו. ראקובסקי חלם על מרידה גדולה, הריסת המחנה והוצאת האסירים בפלוגות מאורגנות אל הפרטיזנים ביער. משום כך הרגילנו למצעדים ארוכים וערך איתנו תרגילים שונים שתכליתם לחשל אותנו ולהרגילנו לקשיים של חיי פרטיזנים. למרבה הצער לא נתגשמו חלומותיו של המפקד שלנו בכל הנוגע לאמביציות שלו ולחלקו במרד המחנה. ראקובסקי – כרבים אחרים – היו לו במחנה אויבים רבים ואנוס היה להיזהר ממלשינים ובוגדים. אחד הנבלים האלה הודיע לשלטונות המחנה שראקובסקי שומר באצטבתו מימיה מלאה זהב. כמובן, שמיד נערכה חקירה וכתוצאה ממנה נורה ראקובסקי. הייתה זו עבור כל אנשי-סודו מכה ניצחת. נפרדנו ממנו בצער כמגיבור שלא דאג לעצמו וכל מעייניו ופעולותיו לטובת הכלל. כל הזמן האמין שיעלה בידו להוציאנו מהתופת ליער וכי עתידים אנו להתפרסם עוד במעשי גבורה רבים. לא ידוע מיהו שהלשין עליו. חשדנו בקובה-קצב שמוצאו מוורשה.

כלגר-אלטסטה נבחר שוב גאלבסקי שעבר את הטיפוס וניצל ממוות. אך גם הוא נתון היה בסכנה מתמדת מצדם של רכלנים, בוגדים ומלשינים. אחד מאויביו המושבעים היה עציר בשם בלאו, שמילא תפקיד של קאפו. הייתה זו קריקטורה ממש: בעל-בשר שפניו פני דגנראט ורגליו עקומות. הגרמנים גרשוהו בשעתו מווינה ובלאו הגיע לקילצה והחל משתף פעולה עם הגסטאפו. אין ספק שאדם זה, חסר כבוד ומצפון, אשם היה במותם של אנשים רבים. לאחר חיסול הגטו בקילצה הובא עם אשתו לטרבלינקה וכאן הוצא הזוג מתוך המשלוח. היה זה המקרה היחידה בקורות המחנה שגם הבעל וגם האישה הועסקו במשך זמן רב. בלאו נהנה מזכויות-יתר מסוימות. מינוהו "אוברקאפו" ולבסוף נעשה מנהל המטבח. מיד הקיף עצמו כנופיית מלשינים, שהודיעו לו על כל המתרחש בצריפים, על שיהותיהם ותכניותיהם של העצירים. את אנשי-שלומו היה בלאו מכבד במנות כפולות ובנתה טוב – כמובן שעל חשבון שאר העצירים. שנאתו לגאלבסקי היה לה יסוד יומרני. בלאו עצמו נשא נפשו להיות לגר-אלטסטה והרגיזה אותו העובדה שבמידה מסוימת כפוף היה לגאלבסקי.

כיצד בוצע בטרבלינקה מינויו של לגר-אלטסטה? הטקס היה חגיגי למדי. כל העצירים כונסו למגרש, שבו הוצבו בריבוע ישר בתכלית. לאחר שירת המנון המחנה היה האיש, שנתמנה זה-עתה, יוצא לטבור המגרש, מודה בגרמנית

על האמון שנתנו בו ומבטיח למלא בשקידה את כל הפקודות וההוראות, לדאוג לשמירת הסדר ולפשר בין ניצים. משעזבו הגרמנים את המגרש היה הוא קורץ בעיניו קריצה רבת-משמעות לעברנו ופקד להתפזר.

מלבד מחסן הנשק הקימונו בתקופת בינויה של טרבלינקה שני בתי-שימוש. אחד נבנה בשטח המחנה, והשני ליד ה"לאזארט". בתי השימוש היו המקום היחיד במחנה שבו אפשר היה לשבת בשקט, לנהל שיחות ארוכות ולהיודע חדשות שונות. עד מהרה הבינו תליינינו שיותר מדי טוב לנו בבתי השימוש. יום אחד הופיעו בהם משגיחים מיוחדים – האידיטים שבין העצירים. תפקידם היה שלא להכניס בבת-אחת יותר מחמישה אנשים ולהשגיח על כך שהללו לא יאריכו את ישיבתם. על חזה המשגיחים תלו אנשי ס.ס. שעונים מעוררים, ולאחר זמן-מה הלבישום גלימות כמרים שנמצאו במטענו של אחד המשלוחים אשר הגיעו מיוון. ביד נתנו להם פרגול. הגרמנים התלעלעו בצחוק למראה האידיטים המקושטים ושמחו על הרעיון המוצלח.

***

עברו שבועות ארוכים, חסרי-תקווה. כל יום היה בעינינו כשנה וכל שבוע – כנצח. מספרנו היה עתה מאות אחדות בלבד ומדי יום ביומו פחות והלכו האנשים. הם נפלו כזוכבים ביום כפור פתאומי, הסתלקו חרש או תוך זעקת ייאוש, בהתגוננם בפני המוות.

ובינתיים היה האביב ממשמש ובא. הטבע כולו נתעורר לחיים. מארצות רחוקות וחמות הגיעו ביעף חוגות וסנוניות. מתוך איי עשב מצהיב צצו פתאום פיסות ירק, היער היה מהמה בשמחה והשמש חיממה ביתר-שאת ושטפה את הארץ בקרניה העליזות. הרחק מהמזרח הגיעו שמועות מעודדות על ניצחונותיו הגדולים של הצבא האדום. מצעד הניצחון של הכנופיות ההיטלראיות נבלם בכל החזיתות. אך הגרמנים לא גילו כל סימני דאגה. היו מהלכים כבשנים עברו מלאי יוהרה ובטחון עצמי. אך בלבנו פנימה הנצה התקווה, גדלה האופטימיות ונתעצמה תחושת השחרור הקרוב. עתה לא היינו עוד טרף לספיקות וליאוש אשר פקדונו בימים האפלים שבהם נחלו ידידינו ובני בריתנו מפלות.

באותם ימים – במארס 1943 – בישרה לנו צפירת קטר בואו של משלוח חדש. מתוך הקרונות ירד המון מוזר למדי. הבאים – פניהם שזופות, שיערם שחור-משחור ומקורזל, והם משיחים ביניהם בשפה זרה שלא ידענו טיבה. המטען, שהוציאו מתוך הקרונות הנאים, מסומן היה בפתקים שעליהם כתובת: "סאלוניקי". במהירות הבזק פשטה השמועה על בואם של יהודי יוון. בין הבאים רבים היו משכילים, בני אדם אמידים, פרופסורים אחדים ודוצנטים. אמנם, את כל הדרך עברו בקרונות משא, אך בכל קרון נסעו פחות מעשרים איש, והמוזר ביותר בעינינו – שאותם קרונות לא היו נעולים וחטומים. הכול היו לבושים בהידור והובילו איתם מטען ענקי. בהתפעלות הבטנו בשטיחים מזרחיים נהדרים ולא גרענו עין ממלאי המזון העצום. בלענו רוקנו למראה שקים גדולים גדושי מעדנים, פירות ומשקאות. מלבד המזון הובילו איתם היהודים מלאי של בגדים, אביזרים שונים, חפצים קטנים...

הכל ירדו מהקרונות בסדר מופתי ותוך שלושה גמורה. נשים נאות, לבושות-הדר, ילדים יפים כבובות, גברים שתיקנו פה ושם דש של בגד.. מיטטה מצא שלושה יוונים דוברי גרמנית ומינה אותם למתורגמנים. לאחר מכן התהלכו עם סרט בצבעי יוון. איש מבין הבאים לא תפס לאן הגיעו ומהו הגורל המזומן להם. האמת הזוועה נתגלתה להם רק בשעה שהובלו ערומים, כביכול לרחצה, ולפתע הונחתו בהם החבטות הראשונות.

ובינתיים נתמלאו מחדש המחסנים הריקים. וכי מה לא היה שם! המלאי שלנו נתעשר בבשר-איל מעושן, בכמות עצומה של שמן, בשימורי בשר ודגים, בסרדינים, יין, סיגריות משובחות ומצרכים רבים אחרים, נדירים ויקרים. מיטטה ואנשי ס.ס. אחרים התהלכו קורנים משמחה וכטוב לבם עליהם טפחו על כתפנו ואמרו שהקיץ הקץ על הימים הקשים במחנה, שלא נדע עוד רעב וכי עתידים עוד להגיע משלוחים רבים כאלה.

ואכן, תחזיתם הייתה נכונה. בפרק הזמן הקרוב הגיעו לטרבלינקה עוד חמישה-שישה משלוחים של יהודי יוון. ושוב חזר הפזמון הישן על רחצה וחיטוי, על עבודה וחי-שלווה עד קץ המלחמה. המחסנים תפחו, תאי הגזים בלעו קורבנות חדשים לבקרים, עמוד האש אפף את גוויות המומתים, ואנו עבדנו באימוץ כל הכוחות והכול התנהל לדעתם של אנשי ס.ס. "אין אורדנונג".

כפיצוי על העבודה הקשה הוחל בחלוקת שלוש סיגריות ליום לכל עציר. הסיגריות באו מהמשלוחים היווניים והיו מסוג ב'. סוג א' שמור היה אך ורק לשליטי המחנה הגרמנים. אנשי

ה-ס.ס. ראו עצמם כאנשים מועילים ביותר שה"פיהרר" הפקיד בידם משימה קשה ואחראית. הם אהבו לנהל על נושא זה שיחות ארוכות עם העצירים ובשעת-מעשה השמיעו נאומים על עדיפותו של הגזע הגרמני, על תרבותם הגבוהה

והתפקיד שנועד להם בארגונו והנהגתו של סדר חדש באירופה. המעשים שביצעו היו לדעתם טבעיים והכרחיים, ומה-גם שלא היו מבצעיו האוטומטיים של רצון הזולת, אלא חיבבו את האכזריות, את גרימת הכאב והעינויים. לעתים קרובות עברו מקיצוניות אחת לשנייה, לא ייפלא שטבעם היה בעינינו לחידה. רק למראית-עין היו אנשים. לפי מעשיהם גרועים היו מחיות-טרף. כיצד נסביר עובדות, כגון אילוף העצירים שיארגנו מקהלות, שירקדו, שישחקו כדורגל... אחד השעשועים של אנשי ס.ס. היה אינוס נערות שהגיעו עם המשלוחים. משהשביעו תאוותם היו שליטי החיים והמוות מובילים בדם קר את הנערות אל תאי הגזים. עתים היה אחד מהם בוחר לו מבין הילדים הבאים ילדה או ילד, העניק להם ממתקים, השתעשע בהם כאוות-נפשו ולאחר ימים אחדים ציווה להמיתם. אנשים אלה היו בעלי משפחות, בעלים ואבות מסורים. המפקדים דאגו לפקודיהם, נדו לשרותם הקשה ולעתים קרובות שילחום לחופשה לגרמניה. מדי בוקר בבוקר ערכו להם תרגילי התעמלות, דאגו לבריאותם, שיפרו בלא-הרף את תנאי חייהם, טיפחו גינות ופרחים.

העבודה פחתה והלכה ורק ב"טוטנלאגר" גדל הביקוש לכוחות עובדים. מדי פעם הומתו העובדים במקום וצריך היה להפנות מאנשינו לחרושת המוות. הייתה זו, במובן מסוים, העברת-עונשין. יום אחד הכינונו צרורות בגדים למשלוח. את העבודה ביצעה קבוצה בראשותו של יהודי צ'כי בשם סקל'ו, שהועבר למחנה שלנו מטריזנשטאדט הידועה-לשמצה. היה זה אדם הגון מאד. לא פעם קרה שאחד הצרורות נתפרק וכיוון שהגרמנים ניהלו רישום מדוקדק – היו הבגדים שנתפזרו נרשמים פעמיים. ביודעם את מצב המלאי האמיתי, הבחינו הגרמנים עד מהרה בחסר, אך לא הניחו להסביר להם את מקור הטעות. נגזר עלינו לספק את החסר ולא היה אכפת לתליינינו היכן נשיגו.

נערך מיפקד, נצטוונו לפשוט את מקטורנינו, אנוסים היינו לאסיף בצריף את מעילינו וחלקי-לבוש אחרים – ולאחר מכן ארזנו הכול בצרורות והעמסנו בקרונות. הנה כי כן נגזלו מאיתנו בגדינו ההכרחיים ביותר. אך העניין לא נסתיים בנגישות אלה. טסללו ועוזריו נשלחו ל"טוטנלאגר".

באחד הצריפים סודרה סדנה לתיקון סירי אלומיניום. הועסקו בה קשישים בלבד. העבודה לא הייתה מפרכת ביותר ואף לא מעצבנת. עיקרה – יישור, מירוק וצביעה. יום אחד פרץ לצריף קיווה, ספר בקפידה את צוות העובדים ובערב, לאחר המיפקד, ציווה לערוך תרגילי עונשין. איש לא ידע על איזה עוון נצטוו הזקנים להתרוצץ שעה וחצי במגרש ולבצע מעשי-לוליינות משונים. עקבנו מבעד לחלון המסורג של צריפנו אחרי הריצה שהייתה טרגית לגבי רבים מהזקנים. בקבוצת האומללים נמצא מכרי-מכבר – מרינג – שהורה היסטוריה בגימנסיה שלי. המסכן עבר זה עתה מחלת טיפוס. כיוון שנחלש מהמחלה, פיגר אחרי האחרים. לבי נקרע בקרבי בראותי כיצד לאחר הקפות אחדות בחצר החלה הקבוצה מתרחקת ממנו. מרינג אימץ את שארית כוחותיו ובקושי גובר-והולך סחב את רגליו הרזות. פניו הביעו מתיחות וייאוש אין-קץ. רץ בזרועות פשוטות לפניו, אל חבריו המתרחקים, באותה תנועה טיפוסית המאפיינת בני אדם מעונים שכוחם אזל. ברגע מסוים קרב אליו בריצה איש ה-ס.ס. טָסָפ והחל מצליף בו בפרגול. לאחר מכן נצטוו כולם להתפשט והובלו ערומים להכחדה. בזה האופן חוסלו במחנה מקומות עבודה שלא היה בהם עוד צורך.

נותרנו במחנה חמש מאות איש בלבד. בימי האביב הראשונים מת מיתה טבעית-למחצה אחד החברים שלנו, קונגורצקי, שמוצאו מצ'נסטוחובה. לפני המלחמה היה סוחר ידוע באותה עיר, מבעלי הפירמה "קון וקונגורצקי" – שמכרה עגלות-ילדים. בחורף לקה קונגורצקי בכבדו. מצב בריאותו הורע מיום ליום וכיוון שהרופאים שבצריפנו קצרה ידם להושיע – החליטו הגרמנים להזריק לו זריקת הרדמה ולחסלו לפי מיטב שיטותיהם. דוקטור רייזליק מורשה נצטווה לעשות את הזריקה.

במקרה הייתי עד לדבר. נכנסתי לצריף ומיד הבחנתי שמתרחש בו משהו מיוחד במינו. קונגורצקי מוטל היה על האצטבה והציץ בנו בעיניים טרופות. בפינת הצריף עמדה אלונקת ברזל המכונה בפינו "עגלת מתים". למראשות האיש ניצב דוקטור רייזליק, נבוך ביותר. ניגשתי לתורן ושאלתי: מה קרה? השיב לי שבאו רופאים כדי להרדים את קונגורצקי. מצאוהו ישן וניגשו למלאכה, אך החולה הקיץ והחל מתגונן. הרופאים הופתעו ונבוכו. החולה צעק בקול: הניחו לי, אני רוצה לחיות! – הרופא ניסה לשדלו שיירגע וייכנע לגורל שאין ממנו מנוס.

כניסתנו הביכה עוד יותר את הרופאים. הם הפסיקו באמצע את הזרקת הסם והלכו להם. לאחר ימים אחדים יצא קונגורצקי לעבודה וגופו מורעל-למחצה. דומה היה שניצל ממוות. אולם לאחר שבועות אחדים מצאוהו בבוקר מוטל ללא רוח חיים. הוא נפח נפשו בשנתו ואיש לא הרגיש בכך. רבים האנשים שמתו במחנה מיתה דומה.

כפי שהזכרתי, מצוי היה בטרבלינקה עוד מחנה אחד. אך מעט ידענו עליו. הוא נקרא בדרך כלל "מחנה עבודה" ("ארבייטסלאגר") ומרוחק היה שניים-שלושה קילומטרים מאיתנו. עבדו בו – או נכון יותר ריצו בו את עונשם – רבים מאיכרי הסביבה שנתפסו בשעת הברחה, מסחר אסור, סיוע לפרטיזנים וחטאים אחרים. בין היתר הועסקו במחנה יהודים רבים בעלי מקצוע. בתקופת הבראשית של המחנה הובאו אליו יהודים מהעירות הסמוכות, שבהן טרם חוסלו הגטאות. בשבתות הורשו לנסוע לביתם. אלא ש"בני מזל" אלה היו מעטים. מרבית היהודים שהו שהות-של-

קבע במחנה ועבדו בו עד כלות כוחותיהם. באותו מחנה הורגש כנראה לעתים קרובות מחסור בכוח אדם, ולפיכך נערכו הסכמים בין המפקדות של שני המחנות בדבר אספקת עובדים. לעתים קרובות למדי אירע שמתוך משלוח שהגיע נבחרו בעלי מקצוע טובים ובריאים ונשלחו למחנה. אך קרה גם להפך: את העובדים שכלו כוחם כיוונו מהמחנה השכן אלינו – להמתה בגז. שיתוף הפעולה היה מתוכנן ומאורגן להפליא. נבנתה אפילו מסילה מיוחדת להסעת העצירים אל חרושת המוות.

קרה גם שפולנים, שריצו את עונשם, יצאו לחופשי לאחר שנתייסרו במשך שבועות וחודשים. כן אירעו מקרים של בריחות שהוכתרו בהצלחה.

***

ביום אפריל בהיר הגיע לטרבלינקה משלוח שעורר בנו תדהמה. הקרונות היו הרוסים, דפנותיהם פרוצות. על הגגות רבצו זקיפים חמושים שירו כל אימת שהציצו פני אדם נפחדים מאחד הקרונות. התרשמנו שבדרך נערך קרב עם היהודים המגורשים.

לא מכבר קיבלנו הוראות חדשות לגבי קבלת משלוחים ואותו יום עמדנו לבצע אותן לראשונה. חולקנו לקבוצות קטנות, שלושה אנשים בקבוצה, והועמדנו בריחוק עשרים מטר זו מזו. משהוצאו הבאים מתוך הקרונות והופנו למגרש, נצטוו לפשוט מעליהם בזה אחר זה חלקי-לבוש שונים ולמסור אותם לקבוצות. השלישייה הראשונה קיבלה מעילים, השנייה – מקטורנים, השלישית – מכנסיים, תחתונים ונעליים. באותה שיטה אורגנה גם הפשטת הנשים. שיטת הסרט הזו היה בה משום ייעול בעבודה. אותו יום נתגלתה פחדנותו של "גזע האדונים". בהתערטל הבאים מלבושם, נשמעה פתאום התפוצצות. אין זאת ואחד היהודים הסתיר בכיסו רימון-יד שהתפוצץ ופצע שלושה מבין אנשינו ועוד אחדים מבין הבאים. מיד קמה מהומה גדולה שאין לתארה במלים, אך המבוהלים ביותר היו הגרמנים. כהרף עין נתרוקן המגרש מאנשי S.S. מגוחך ביותר היה מראהו של טספ, שכרגיל העמיד פנים של "גיבור העשוי ללא חת", והנה עתה, עם קול ההתפוצצות, רץ נכחו במגרש בפיק-ברכיים, אחוז-פלצות. בעקבותיו רצו הזקיפים והאוקראינים. עברו דקות אחדות עד שהגרמנים התאוששו מהתדהמה. קיווה פרץ למגרש וציווה להעביר את העובדים הפצועים ל"לאזארט". אולם אנו הכנסנום לצריף וזיכינו לבאות. חששנו שחברינו הפצועים אבודים, שצפויה להם ירייה בגולגולת. אלא שהגרמנים גילו הפעם רוחב-לב ולא זו בלבד שלא הענישונו על שהמרינו את פיהם, אלא אף ציוו עלינו להעביר את החולים ל"רוויר". קיווה בכבודו ובעצמו וכן "הבובה" ביקרו אותם בצריף, הביעו השתתפות בצער כוזבת ופקדו על הרופאים לטפל בהם בעין יפה. היה זה מדהים ובלתי מתקבל על הדעת. אין זאת והגרמנים חששו שהמרירות עלולה לדחוף אותנו למעשה-של-ייאוש בהגיע אחד המשלוחים, ואולי היו להם חשדות אחרים – על כל פנים הם ניסו להראות לנו את נדיבותם שאיש לא נתן בה אמון.

אותו יום נודע לנו מפי הבאים על המרד שפרץ בגטו ורשה. הידיעה זעזעתנו. זה מכבר ידענו שבוורשה נתרכז מספר ניכר של יהודים, שרבים מהם נכונים לנהל קרב לחיים ולמוות, וכי המחתרת הכינה את הקרקע לארגון תנועת המרי. הידיעות על החיים ועל תנאי הגיוון בגטו הסתתנו אלינו למקוטעין, ואף על פי כן היינו מהפכים בהן, מתווכחים עליהן וקושרים להן חשיבות. בוורשה מצויים היו רבים מבין קרובי חברינו, ידידים, מכרים. עניין רב עורר בנו גורל היהודים שלא נכלאו במחנות. ורשה הייתה לגבינו המרכז, התקווה, חלומנו הכמוס. והנה, לפתע פתאום, נודע לנו שברחובות הדחוסים של הגטו הוורשאי נתלקחה אש המרד, שטרטור המקלעים מלווה קול פיצוץ של רימוני-יד. תיארונו לעצמנו אותו מאבק מר. ליבנו נתון היה למורדים, דאגנו לגורל הגיבורים, הקרובים שנשארו שם, הילדים...

המרד בגטו ורשה הלהיבנו, מסך בנו עוצמה חדשה. כוח הרצון שלנו נתחשל. אף אנו רצינו לפעול ולא להניח עוד להובילנו למוות הממים וכנועים וחסרי-אונים. בערב המו הצריפים ככוורת. על כל אצטבה הסבה חבורה והחליפה הערות בקולות עמומים. היינו כולנו נרגשים ביותר, דומה שאור הפציע בתוך אפרוריות המחנה היומימית. הסבל שלנו נודעה לו עתה חשיבות משנית בלבד. הפלגנו לסברות דמיוניות, נשתלטה עלינו קדחת פעילות. נתגבשה והלכה תוכנית ההריסה של טרבלינקה ומרד מזוין נגד נוגשינו. קרא לנו היער, שבו נתרבו כל יום הפרטיזנים ואשר אליו פלוגות ה-S.S. והוורמאכט נכנסות בפחד גובר והולך.

אט אט הרימה ראשה מחתרת המחנה. ימים אחדים לאחר שהגיעונו הידיעות על המרד בגטו ורשה נערכה בנגריה ישיבה, שבה השתתפו עשרות מורדים. נתכנסו אנשי המחתרת מכל הפלוגות וביניהם רבים היו במיוחד ה"הופיודן". מסיבות שונות נמנע בואם של הקושרים. הייתי אחד האנשים שהובאו בסוד ושותפתי בדיונים. באותה ישיבה החלטנו לגשת להכנות לקרב. בראש וראשונה זקוקים היינו לנשק, ועל כן החלטנו להקדיש את כל המאמצים להשגת רובים,

רימוני-יד ותחמושת. הוסכם לרכוש נשק תמורת כסף. התפקיד המסוכן של הרכש הוטל על דוקטור חורונז'יצקי, שנעדר מן הישיבה.

כפי שהזכרתי לעיל, שימש חורונז'יצקי רופא במרפאה הגרמנית. במחלת נועד לו חלק רב. היה זה אדם בעל אופי ללא-פגם, אישיות דגולה. הוא הכיר את הגרמנים לפני ולפנים, ידע כיצד לדבר איתם ואין ספק שאף הם העריכוהו ורחשו לו אמון. כהוכחה לכך תשמש העובדה שהפקידו בידיו את הדאגה לבריאותם. בתקופת הרעב נתבשל תמיד משהו במדורו וכל אדם שנקלע שמה קיבל מעט מזון. הדוקטור לא חסך מאיש עצה וסיוע.

אספנו בערך שבע מאות וחמישים אלף זהובים לרכישת נשק. את צרור השטרות הבאתי במו-ידי אל דוקטור חורונז'יצקי. אולם כאן בא מקרה בלתי-צפוי, שגרם כמעט לגילוי הקשר שלנו. דוקטור חורונז'יצקי לא הספיק להטמין את הכסף במחבוא בטוח והנה פרץ אל המרפאה "הבובה". הרופא נסער היה מחמת העובדה שברשותו נמצא סכום גדול כל כך ואיש ה-ס.ס. הבחין מיד במבוכתו. כדי לאמת את חשדותיו, ערך "הבובה" חיפוש וכמובן שמצא את צרור השטרות בתוך כיסו של הרופא. חורונז'יצקי ידע שהינו אבוד. הוא השיב אל ליבו שלא זו בלבד שאין לו כל סיכוי להציל את חייו, אלא שעלול הוא לגרום לאבדנם של קושרים רבים. עובדה זו הניעתו לפעולה מיידית. במכת-פתאום חזקה המם את קורט פראנץ, דחפו מעבר לסף ובלע מנת רעל חריפה שמוכנה הייתה אצלו על כל מקרה. לא ידוע אם היה זה לומינאל או ציאנקלי. אחדים מאיתנו עבדו בדיוק ליד צריפי הגרמנים והיינו עדים למאורע הבלתי רגיל.

"הבובה" הקים זעקה גדולה. מכל קצות המחנה באו במרוצה אנשי ס.ס. ופרצו לתוך המרפאה. חורונז'יצקי היה כבר מחוסר הכרה. מעולם לא עמלו כל כך הגרמנים על הצלת חייו עזיר. החלו להשיב רוחו של הרופא, יצקו דליי מים לפיו. אחד מאנשי ס.ס. לחץ על בטנו, כדי לשטוף את הקיבה. אלא שהמאמצים היו לשווא – דוקטור חורונז'יצקי לא חזר עוד לחיים. הגרמנים השתוללו מזעם. סבורים היו שהרופא אסף כסף כדי לברוח מהמחנה, הם חששו שהיו לו שותפים ורצו להוציא ממנו בעיניו באיזה אופן השיג סכום גדול כל כך ומי ומי היו בני-בריתו. לבסוף נערך מיפקד ובמעמד כל הנוכחים חידשו את הניסיונות להשיב את הרופא לחיים. מאמצי התליינים עלו בתוהו, ואז השכיבו את המת על שרפרף ו-... הלקוהו חמישים מלקות. הבטנו, הצער שנק את גרונו, אך בלבנו הייתה הרגשת ניצחון.

שלטונות המחנה חשדו שאת הכסף סיפקו ה"גולדיודן" ולפיכך ערכו אצלם חיפוש יסודי. אולם היהודים נזהרו לנפשם ולא הניחו להפילם בפה. לא נמצא אצלם כלום. כל אותה עת חרדתי לחיי, שהרי אני הוא שקיבלתי את הכסף מה"גולדיודן". עצירים רבים ידעו שאני מסרתי את הכסף וכן מאין השגתי, אך הסולידריות הוכיחה את עצמה ואיש לא בגד בי. היה בכך משום הישג ניכר, שכן בזמן האחרון נתגברה המלשינות. ידענו מי ומי משתף פעולה עם נוגשינו. אחד המלשינים הרשמיים היה קצב ורשאי שמכונה היה בפנינו "חאסקל". היה זה אדם צעיר שלא עבר את שנות השלושים. תפקידו היה לעמוד ליד מיפקדת המחנה ולמלא הוראות שונות. הגרמנים כינוהו "הרמן". היה האיש מוסר הודעות, מביא את העצירים שנדרשו להתייצב, מעביר מסמכים. הוא פשוט שימש כרץ. ובכל מקום שהופיע עורר חאסקל חרדה. למראהו נדמו השיחות, העצירים התכנסו בתוך עצמם, חייכו אליו חיוך מעושה. כל אחד עקב בחשאי לאן ואל מי הוא פונה. אדם, שזכה בחסדו של חאסקל, היה בעינינו חשוד, אם כי לעתים נבצר מאיתנו להאשימו במשהו. המלשין נתמחה בתפיסת עצירים שעסקו בספרות או בהברחת מזון.

לעתים מזומנות היה חאסקל פורץ לצריף ובפזמו בין שיניו את הלהיט היהודי "שרה'לה, שרה'לה" פנה לעצירים שונים בתבעו לספק לו יי"ש, תפוזים ומצרכים אחרים. הנתבע נקלע אז בין הפטיש והסדן, שכן המפלצת-בצורת-אדם, כלומר חאסקל, עלול היה בכל מקרה להזיק לעציר, בהאשימו אותו או בבעלות על המצרכים האסורים או במשהו אחר לגמרי, מתוך נקמה על הסירוב. חאסקל ואחד בשם בלאו הקימו שותפות ובמעשיהם הנפשעים נסתייעו בכנופיית עוזרים, שזר היה להם כל רגש חברות.

מותו הטרגי של דוקטור חורונז'יצקי לא שם לאל את רצוננו להרוס את טרבלינקה. רוחנו לא נשברה, אך מעתה נהגנו במשנה זהירות. הוספנו להתכנס ליישיבות, שבהן שוחחנו על התכניות, עיבדנו את פרטי הקשר, הערכנו את כוחנו וחזינו מראש את הקשיים, חקרנו את פעולותיהן של הפלוגות למיניהן, קבענו מי ומי מסוגל להשתמש בנשק, מי עשוי להיות מועיל, ובאיזה מקום, מי מוכן ללא כל היסוסים להצטרף למרידה. נזהרנו מאד מפני חאסקל ומרעיו, כיסינו על פעילותנו בעורמת-שועלים. בפלוגת ההסוואה שבה עבדתי ידעו על התכנית של הריסת המחנה שנים-עשר איש וביניהם קליין, קליין (קליין נשאר בטרבלינקה וזכה לבסוף לצאת לחופשי. לאחר מכן הסתתר בבונקר ליד ונגרוב וכנראה גווע מרעב ואפיסת כוחות בפחדו לצאת החוצה. אחרים מבין התריסר ניצלו) בוראקס, ברויאר, קליינמן, קון ואחרים. בקשר השתתפו נוסף לכך שנים-עשר איש מה"באו-קומנדו", אחדים מקולפי התפוחים, שני נהגים, ארבעה מסגרים וכמה "הופיודן".

המשלוחים הגיעו לעתים רחוקות ביותר ובמחנה נתמעטה העבודה. לא פעם היינו מתהלכים באפס מעשה. נצטוונו ליישר מגרש שמאות מהמורותיו לא הפריעו עד עתה לאיש. חפרנו את האדמה ההדוקה, העברנו עפר ממקום למקום

ואט אט יישרנו את קפלי הקרקע. כל אחד ששותף בקשר השתדל להשיג סכום כסף וזהב, כדי להסתייע בהם בחופש לרכישת בגדים, תעודות מזויפות ומציאת מקלט מפני הזנדרמים המחפשים את הנמלטים.

מזה זמן קצר קיבלנו מנות מזון טובות ומשביעות יותר. היה לנו הרושם שהגרמנים רוצים להכחיד את כולנו והם מנסים בהתנהגותם להרים את ערנותנו. על כן נזהרנו מאד, דריכותנו גברה ויחד איתה תשוקת החופש. עתה יוצאים היינו לעתים רחוקות ביותר מן המחנה לעבודה, וכשאיירע שהלכנו סוף סוף לעבוד ביער, התגברנו בקושי על עצבינו ובדי-עמל כבשנו את סערת רוחנו לבלתי הסתער על הזקיפים השומרים עלינו, לרצוח את האוקראינים ואנשי ה-ס.ס. המלווים אותם ולהימלט אל הפרטיזנים. אולם כל אימת שהחלטנו על מעשה של טירוף, תמיד נתגלה מכשול בלתי צפוי עד שאגברו בנו הספקות האומנם יצליח מיבצענו. וכיוון שהחברות נתהדקה במשך הזמן, חוששים היינו לנגישות אנשי ס.ס. לגבי אלה שיישארנו במחנה. שהרי אין ספק שהגרמנים ירצחום נפש.

היה כבר קיץ, כשהגיעו לטרבלינקה קרונות עמוסים מחסומים אנטי-טנקיים. פרקנו מאות מחסומי תיל והתחלנו מקיפים בהם את המחנה. עתה משופעים היינו בעבודה למכביר. המחנה שלנו מצוי היה בלב היער. במגרשי צמחו עצי ענק עתיקים. כדי להקיף את המחנה במחסומים ובסככי תיל דוקרני, אנוסים היינו לברא פסים רחבים של היער. העבודות נתמשכו שבועות. מחוץ לגדר השתרע עתה שטח גלוי שבו הצבנו מחסומים וחיברנום בתיל שעליו מתחננו חוטי-פלדה דקים מתוך גלילים. היו אלה מלכודות יעילות ביותר. חששנו שבמקרה של בריחה תסתבכנה רגלי הנמלטים על נפשם. אותו שטח חשוף, שרוחבו חמישים מטר, נועד לו לאחר שבועות אחדים תפקיד מכריע בהצלחת מבצענו.

כבר בימים שבהם מבראים היינו את היער, השתדלו הגרמנים לתפוס אותנו במעשי-חבלה ואף לא נרתעו מפרובוקציות שנועדו להחיש את הכחדתנו. אחד העצירים – נער צעיר ולוקה-בשכלו – מצא בשעת העבודה אקדח מתחת אחד העצים. נטלו ובהחזיקו אותו בידו המושטת לפנים קרב אל הזקיף הקרוב ומסרו לו במלים: "הר שף, איך גפונדן" (אדוני המנהל, מצאתי). הגרמנים התפלאו מעט אך לא אמרו כלום.

פלוגות הקושרים עיבדו לבסוף את התכנית לפרטי-פרטיה. כל קושר ידע בדיוק את תפקידו, מהו המקום שאליו יסתער, על מי עשוי הוא לסמוך, למי לעזור ומהו הנשק שיעמוד לרשותו. אילו פעמים נקבע המועד של הריסת המחנה, אך נדחה לימים אחדים ובוטל ממש ברגעים האחרונים. דבר זה עורר בנו מרירות גדולה. קשה היה לעצור בעדנו. בשעת גדיעת השיחים מסביב לגדר מוכנים היינו לכל מעשה טירוף ובשעת העבודה היינו מסתדרים כך שכל זקיף הוקף עצירים אחדים חמושים בגרזנים. מנהל העבודה שלנו, קליינבאום, ניסה לעצור בעדנו ולצנן את להיטותנו. מבטיו ההחלטיים שמטו את הנשק מידינו, נימוקיו שיכנעונו.

שהרי מדובר היה בשחרור כלל העצירים, לא רק של העובדים במחנה טרבלינקה גופא, אלא גם של המועסקים במחנה המוות. עלינו נאסרה הכניסה לשם ורק לעתים רחוקות בלבד דרכה רגלנו ב"טוטנלאגר". למרות ששני חלקי המחנה היוו יחידה אחת, היוו עובדיהם פלוגות

נבדלות. בחלק שלנו נמשכו החיים מעט יותר, ב"טוטנלאגר" ארך התופת זמן קצר באופן יחסי. לעתים רחוקות הועסק מישהו מעובדי ה"טוטנלאגר" אצלנו. יוצא מהכלל כזה היה בתקופה האחרונה של קיום המחנה חרש-עץ ששמו ווירניק. יום יום הובא האיש תחת משמר לחלק שלנו. היה מבצע אצלנו עבודה מסוימת ובערב הוחזר למחנה שלו. לא ניתן לנו להכניסו בסוד הקשר, שכן המגע איתו אסור היה עלינו. אולם ווירניק ניצל בכל זאת כיוון שבשעת המרד מצוי היה במקרה בצדנו.

ביטחוננו בהצלחה המזומנת לנו נתגבר מיום ליום. היינו מטפחים זה לזה על כתפינו ומעודדים עצמנו במלים: "אדרבא, נראה!"

***

הנה הגיע היום הבלתי-נשכה, ה-2 באוגוסט 1943. קמנו מאצטבותינו נרגשים ומתוחים. אלפי מחשבות התרוצצו במוחנו שלהט בקדחת ציפיה. איש בינינו לא הרהר בכך סועד הוא את סעודת הבוקר האחרונה, שמתייצב במגרש למיפקד אחרון, שיוצא בפעם האחרונה ליום העבודה. מסביבנו שרר שקט, הווי יומיומי ורגיל עד לשעמום. במגדלי השמירה ניצבו על עומדם הזקיפים המוכרים לנו והציצו בעיניים אדישות בעיסוקי העצירים. במגרשים הסתובבו אנשי ס.ס. כתמול שלשום, כלפני שבוע וחודש. שום דבר לא בישר תמורה. השגרה שלטה מסביב והולוכה שולל את ערנותם של אויבינו. לבנו גדוש היה משטמה ותאוות-נקם. בקושי רב העלינו חיוך סתמי כל אימת שנתקלנו בתליינינו.

העשן תימר כרגיל מתוך הארובות, שאון השיחות לא היה שונה מתמיד. אולם הקשות הגרזנים על גדמי העצים, הקריאות שקראנו – כל צליל היה בו משום בשורה מזעזעת ותמוה הוא שהגרמנים היודעים-הכול לא הבחינו במאום, לא הרגישו בעומד להתחולל בעוד רגע קט.

מזה שבועות אחדים שרר במחנה שקט יחסי. התליינים הניחונו לנפשנו. איש לא נורה. אך אנו חששנו דווקא מדממה זו, מהעדר האכזריות, משביתת מלאך המוות.

שעת המרידה נקבעה לצהרי היום. האות המוסכם – ירייה. מחולקים היינו לקבוצות שלכל אחת מהן נועד תפקיד מיוחד. אלה הצטרכו לחסל את הזקיפים במגדלי השמירה, אלה – להסתער על הצריפים ברימוני-יד, ואלה להתנפל על אנשי ה-ס.ס. שסובבו במחנה... לא שכחנו שום פרט ושום איש. תכננו ניתוקם של חוטי הטלפון, הצתת מלאי הבנזין וחומרים דליקים אחרים, שוד מחסן הנשק...

עד לשעת הצהריים עבדנו כרגיל בשטח המחנה. לא אירעה שום תקלה, איש לא "חטא" ולא נפל בידי הרוצחים. והנה הדמימו השיחות, הווידויים, הלחישות. והשמש ליהטה ביתר-שאת.

הדבר החל סמוך לשעה שלוש אחרי הצהריים. שני עצירים, נערים צעירים שמילאו אצל הגרמנים תפקיד של רצים, קיבלו את המפתח ממחסן הנשק, ששמור היה בידי הקושרים. מיד נטלו אלונקה, ששימשה לסחיבת אשפה וסמרטוטים, וכן דליים אחדים וחמקו באין-רואים אל המחסן. הייתה זו שעה יפה מאין כמוה למבצע זה. הזקיפים ואנשי ה-ס.ס. נתייגעו בשרב היום ולא שמו לב לנעשה מסביב. הנערים רשאים היו להתהלך ליד צריפי הגרמנים, שכן תפקידם הצריך זאת. הכניסה למחסן הנשק לא נשמרה מכמה טעמים. ראשית – הוא סגור היה בדלתות ברזל ובאשנב מסורג שפנה לאחורי הבניין. שנית – ליד המחסן עבדו בנאים בהקמת דוד-מים. שלישית – זקיפים המגדלים תפקידם היה לבלוש אחר הנעשה בשטח ולא בתוך המבנים.

הנערים נסתגרו במחסן והחלו מגישים מבעד לסורג האשנב, לבנאים שהובאו בסוד הקשר, רובים, תחמושת ורימוני-יד. לאחר מכן חמקו החוצה, הקיפו את הבניין והעבירו את הנשק אל מרכז המחנה בתוך האלונקה שכוסתה בבלויים. הרימונים נלקחו בתוך דליים שכוסו בסמרטוטים. הכול הוטמן בערימות תפוחי אדמה שהיו לנקודת החלוקה של הנשק. אט אט נלקחו הרובים והכדורים. כל שידע להשתמש ברימון – קיבל רימונים. כן היו ברשותנו אקדחים מספר. נשק נוסף סיפק לנו המחסנאי – בחור ורשאי צעיר ומכוער מאד, שמכונה היה בפינו "הקוף". הוא שחילק אותו בוקר לקושרים מספר גדול יותר של גרזנים, מספריים לחיתוך תיל וצבתות אחדות. לרבים בינינו היו פטישים, סכינים, אלות, פחיות בנזין...

אולם בינתיים אירע במגרש מקרה אשר השפיע במידה ניכרת על הצלחת התכנית שלנו שעובדה לפרטיה. כל אחד מאיתנו הכין לו בטרם בריחה כסף וזהב. "מעט" זה הוא יחסי לגבי המושגים של ימי שלום, שכן במחנה מצוי היה זהב הרבה, עד ששתי מימיות ממולאות זהב נחשבו לדבר של מה בכך.

השעה הייתה קרובה לארבע, כאשר אחד העצירים עבר בריצה את המגרש ובדרך אבד לו מטבע זהב בן עשרים דולר. איתרע מזלו והשגיח בכך האסקל, שעצר את האיש והסגירו בידי קיווה. החקירה לא נתמשכה זמן רב. קיווה גרר פשוט את הנתפס אל ה"לאזארט" וכרגיל במקרים כאלה ירה בו.

הנה כי כן שמענו ירייה, ירייה שהייתה אות מוסכם להתחלת המרידה.

אותו רגע שמור יפה בזיכרוני. אזכור את תמונת המחנה על כל פרטיה: מסביב הייתה תנועה רבה. עבדתי בחטיבת עצים עם חברי. היה שרב לא-רגיל. עבדנו בחולצות בלבד או חשופים למחצה. איש ה-ס.ס. סוהומיל עבר רכוב על אופניו והיה מצעק משהו אל העצירים העובדים. במגדלי השמירה נמנמו זקיפים יגעים. ליד השער, שהוביל אל גן הירק, מעשה ידניו, התהלך בצעד מתנווד אחד מאנשי ה-ס.ס. בהישמע קול הירייה, זינקתי ממקומי, כדי לרוץ אל הצריף וליטול את המקטורן שבו הטמנתי את הזהב המיועד לבריחה, אלא שאותו רגע הרעימה זעקת "הוררה!" שהיפנתה את פעמי בכיוון אחר לגמרי.

ההסתערות החלה.

יריות ניתכו על שומרי המגדלים. את האוויר הרעיד קול פיצוץ, אחד, שני ושלישי... חברינו זרקו רימונים על הצריפים ומבני המחנה. מעברים באו בריצה עצירים, נתלכדו לפלוגות שהלכו וגדלו והתקיפו בצעקה את הזקיפים, האוקראינים, את אנשי ה-ס.ס. עלתה זעקה אדירה וממושכת, שנתעצמה כל רגע ונמוגה בהד רחוק ביער. אי שם ניתקו רימונים את חוטי הטלפון וגדרות התיל. נתחוללה מהומה שאין לתארה במלים. אחד מצריפי העץ, המיושב בשמש

ובשרב, נתלקח באש. בין המון האדם הצפוף הבחנתי בגרמנים אחדים שרצו אחוזי בעתה במגרש, הסתתרו מאחורי עצים ונתחברו לקבוצה בירכתי המחנה.

שני נהגים יהודים, אחד פולני ואחד צ'כי, הציתו את בריכות הבנזין והשמן. הלהבות פרצו אל על, תמרות עשן שחור כיסו את פני השמיים. מששת מגדלי השמירה הרעימו רובים, מקלעים... ענו להם מטחי יריות בודדים מצדנו. איש ה-ס.ס., שעמד בכניסה לגן הירק, נפנה לקול היריות והצעקות, היתווה תנועה כאומר להימלט על נפשו, אך הנה פילחו כדור. הגרמני נתעוות וגופו נחת על הארץ. בפחד שבטרם-מוות עיווה פרצופו במין גיחוך שטני טרוף. בהיותו מוטל על הארץ, פירכס עדיין כבהתקפת שיעול טורדני. לידו עבר במרוצה עציר אחד, שני ושלישי, ובעקבותיהם סיעה שלמה. ולפתע פגע בקבוצה מטח של מקלע. הכדורים הפילו קורבנות רבים. ההמון נסוג בבהלה. קמה זעקת-פחד, אך מעל קולות הכאב והמורא נישאה קריאה אדירה: הוררה! הוררה!...

מישהו מצית את ענפי האורן הקלועים בחוטי הגדרות. העץ המיובש בוער בלהבה בהירה, נפוצית, המתפשטת והולכת. והנה הוצתו הצריפים, המוסכים, השופים, המחסנים, הבית עם תאי הגזים... מעברים מתעצמת הלהבה, הלהט מכה בפנינו, ומכל עברי המחנה מתקבצים ובאים עצירים...

ממרומי המגדל הקרוב פולט המקלע בזה אחר זה מטחי-אש. הכדורים פוגעים באנשינו, מדללים את שורותיהם, המצב בגזרה זו נעשה מסוכן. בסמוך אוהזו אדם אחד ברובה ואינו יורה... אני תופס את נשקו, מכון באריכות ובשקט, ולבסוף לוחץ על ההדק פעם אחת ושנייה ושלישית... הצלילית הכהה שעל מגדל השמירה קורסת על המעקה, המקלע מדמים... מכאן הדרך פנויה.

- הרבץ, הרבץ, הרוג! – זועק מישהו באוזני.

- אחורה, הגדרות נותקו! לאט, לא להידחק!

קול פקודות בפולנית מתערבב בקללות באידיש, מישהו מתפלל בשפה לא-מובנת לי, מישהו קורא לאלוהים בעברית ומישהו באידיש... העשן צורב בעיניים, מחניק, הכדורים שורקים ומזמזמים ליד האוזן כמיתרים שנותקו.

בירכתי המחנה מתארגנים הגרמנים, אך יריותיהם מקוטעות עדיין. לפי שעה מונעות בעדם הבהלה והפתיעה את הערכת המצב והתגובה היעילה. כעכברים הם מסתתרים בקרן בניינים דולקים ומסתערים בזהירות. מעטים מדי הנשק והתחמושת שבידינו. חאסקל הארור! אילו הספקנו לסיים את ההכנות היה מצבנו עתה אחר לגמרי.

ישוב מטרטר מקלע. מחמת אש ואנוסים אנו לסגת אט אט. אנו מזנקים מעץ לעץ בכיוון הגדר. רבים מאיתנו אינם חמושים. עוד שלושה ניתורים, שניים, אחד... הנני ליד הגדר. החוטים שנותקו מידלדלים רפויים.

עתה עלינו לעבור בריצה את השטח הגלוי בן חמישים מטר עד לסככי התיל והמחסומים האנטי-טנקיים. המקלע מגביר מטחיו. מאחורי גבי מתחוללות טרגדיות. האמיצים מטפסים על סבך הברזל והתיל ושם משיג אותם הכדור. הם קורסים בזעקת ייאוש. גופותיהם תלויות על החוטים ומתזזות על הארץ זרזיף דם. איש אינו שם לב אליהם. על גבי הגופות הרוטטות עוברים עצירים נוספים שהגיעו זה עתה. וגם הם נקצרים וקורסים ועיניהם מוכות הטירוף מביטות במחנה, הדומה עתה לאבוקה ענקית.

- הלאה, הלאה, הלאה! – בוקע קול בסמוך.

- התופת מאחורינו! – שואג הנני כמטורף – התופת מאחורינו! – מלים אלה מוסכות בי כוח, מחזירות לי את שפיון החושים, מאלצות לנהוג בזהירות.

והריני זוחל בשטח החשוף ומגיע למחסומים. מציץ מסביב. מאחורי יצרו המומתים על גבי סככי התיל מין גשר עליו עובר כל רגע עציר נמלט. מאחורי המחסומים מתחיל היער הגואל – החופש.

ישוב טורדת המחשבה: אילו סיימנו את ההכנות היה הנשק מגיע לכל פינה. בהינתן האות המוסכם היו היריות פוגעות בכל אנשי ה-ס.ס. והזקיפים. היינו משתקים בבת-אחת את שומרי המגדלים ומחסלים את כל מוקדי ההתנגדות הגרמנית. כשהרעימה הירייה של קיווה, עדיין מצוי היה בערימות תפוחי האדמה נשק רב שטרם חולק, רימונים רבים לא הגיעו לידי הקושרים. עתה נאלצו עצירים רבים לרוץ מן הגדרות עד למרכז המחנה, כדי לשלוף את הרובים ולאחר מכן לסגת תחת אש קטלנית. לא ייפלא שרבים מאנשינו נפלו. אילו הצליחה התוכנית במלואה, היו ברשותנו שתי מכוניות משורינות וניתן לנו בשורות מלוכדות לעבור את נהר הבוג כדי להצטרף לפרטיזנים.

ושוב נושא הנני בזהירות את ראשי ובודק את הנעשה מסביב. המקלע מטרטר עדיין, אך אין עוד כל אפשרות להתמהמה. בזניקה אחת עולה הנני על גשר הגופות. אני שומע ירייה, חש מכה, אך עוד זינוק אחד ואני בירכתי היער. לפני, מצדדי ומאחורי רצים אנשים. קשה היום לקבוע את מספר הניצולים. אני מניח שבדרך שבה נמלטתי פרצו מהמחנה מאתיים איש. בצד שני נמלטו כמאה וחמישים.

עתה רץ הנני בכל כוחי בין העצים. אני חש מכאוב ברגל. רגלי נעולות מגפיים, והנה מרגיש אני בדם הממלא את המגף הימני. היער מגיע על קצו. אני חוצה כביש ונבלע שוב ביער סבוך וטחוב.

מסביב חמימות וריחות נעימים. יורד הערב.

עברית: בנימין טנא